

PSIHOLOGIA

SOCIETATEA
ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ S.A.

4 1995

SINTEZE

- Copiii maltratați 3
Gilles Ferreol
- Intervenția colectivă 7
Adrian Neculau
- Simularea-disimularea. Indicatori și efecte 15
Margareta Modrea
- Jurământul și înjurătura în perspectivă antropologică 18
Ruxandra Gherghinescu
- Asociația Psihologică Americană și politica sa editorială 24
I. Rotar
- Ce sînt "savantii idioți"? 39
Ana Stoica-Constantin

PUNCTE DE VEDERE

- Conduita filantropică 10
Elena Macavei
- Faceți cunoștință!" Avantajele și dezavantajele primei impresii 20
Aurora Liiceanu
- CIA și psihologia. Analiza psihologică de la distanță a liderilor politici 26
C.S. Anghel, Claudiu Degeratu
- Avatarurile cogniției sociale 32
Pantelimon Golu
- Știința rezolvării conflictelor 34
Ana Stoica-Constantin
- Computerofobia: realități și ficțiune 36
Horia Pitariu
- Este posibilă o-etologie umană? 45
Mihail Cociu
- Cauze psihologice și sociale ale violenței în sport 48
Monica Sasu
- Sport și violență 50
Ana Maria Petrescu

PSIHOTESTE

- Sînteți rezistent la solicitările cotidiene? 12
- Ce doriți de la dragoste? 22
- Antrenament psihologic 29
- Aveți simțul disciplinei? 42
- Sînteți făcut(ă) pentru a trăi singur(ă)? 42
- Sînteți generos (generoasă)? 43
- Sînteți victima nervilor dv.? 44

SOCIETATEA ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ SA

Societate cu capital de stat funcționînd sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei, înmatriculată în Registrul Comerțului cu nr. J/40/6775/1991.

Consiliul de administrație
Ioan Albescu, Nicolae Naum,
Liliana Rodica Țurlica

PSIHOLOGIA

Anul V, nr. 4 (26)
iulie/august 1995

Revistă editată de Societatea „Știință & Tehnică” SA în colaborare cu Asociația Psihologilor din România. Președinte: prof. univ. dr. **Mihai Golu**

REDACTOR-ȘEF: **Adina Chelcea**

DTP: **Cristian Román**
DIFUZARE: **Cornel Daneliuc,**
Mugurel Nițulescu
(telefon: 617 58 33 sau 223 15 20, interior 1151)
ADRESA REDACȚIEI: Piața Presei Libere nr. 1, București, cod 79781
Telefon: 617 58 33
223 15 20, interior 1151 sau 1208
Fax: 222 84 94
TIPARUL:
Tipografia INTERGRAPH
Telefon: 220 49 35

CONSULTANȚI ȘTIINȚIFICI:
Prof. univ. dr. **Septimiu Chelcea**
Prof. univ. dr. **Irina Holdevici**
Dr. Aurora Liiceanu
Dr. Stroe Marcus
Dr. Ion Mânzat
Prof. univ. dr. **Nicolae Mitrofan**
Prof. univ. dr. **Adrian Neculau**
Dr. Grigore Nicola
Prof. univ. dr. **Horia Pitariu**
Lector dr. **Mihaela Roco**
Prof. **Filaret Sîntion**

ISSN 1220-689X

Copiii maltratați

Prof. univ. dr. Gilles FERREOL,
Institutul de Sociologie, Universitatea Lille I, Franța

Atît prin amploarea, cît și prin gravitatea sa, problema copiilor maltratați nu mai poate fi trecută sub tăcere și constituie în prezent obiectul a numeroase cercetări ce se interesează mai ales de dimensiunile psihopatologice, instituționale și etice. Sînt solicitate diverse ramuri ale sociologiei: sociologia medicală, sociologia devianței, a mentalităților etc. Abordarea pe care o propunem pune accentul pe preocupări de ordin metodologic. Două teme trebuie aprofundate: cum să "măsurăm" fenomenul (ce fiabilitate trebuie acordată indicatorilor); dacă se poate lua în considerare o adevărată "politică de prevenire" prin construcția unor "coeficienți de risc".

Problematika "cifrei negre"

Să luăm, ca punct de plecare, următoarea constatare expusă de Henry Kempe: "Numărul copiilor maltratați nu va fi cunoscut probabil niciodată". Cifrele obținute variază în funcție de:

- **definițiile acceptate** (mai mult sau mai puțin restrictive sau extensive): ne limităm exclusiv la brutalitățile fizice? Nu ar trebui să includem maltratările prin omisiune (lipsa îngrijirilor, neglijențe grave), violențele psihologice (persecuții, sadism, exigențe exagerate), abuzurile sexuale (viol, incest, pedofilie, prostituție)?

- **"vizibilitatea" socială**: percepția relexor tratamente nu este uniformă. Unii refuză, din ignoranță sau din repulsie, să accepte posibilitatea unor comportamente atît de "inumane", mergînd pînă la a le nega existența (H. și R. Kempe, 1978).

- **gradul de reportabilitate**: articolul 62 din Codul Penal francez prevede obligația oricărui cetățean care are cunoștință despre asemenea acte să informeze autoritățile administrative sau judiciare. Un alt articol (378) prevede că în asemenea cazuri dispozițiile relative la păstrarea secretului profesional de către medici, moașe sau asistenții sociali nu mai funcționează. Semnalarea acestor abuzuri este totuși departe de a constitui o regulă, din cauza necunoașterii sistemelor de protecție la care cel în cauză se poate adresa, a lipsei de încredere în aceste structuri, a fricii de a nu apărea în postura de "delator".

Relația ce se instaurează între intervenient și familia în cauză merită, din acest punct de vedere, o analiză detaliată (I.P. Straus, M. Manciaux, 1982). Cei mai mulți dintre profesioniștii intervievați au fost confrunțați, în cadrul activității lor, cu familii în care copiii prezentau semne de maltratare repetată (vînatăi, fracturi, arsuri). Mulți dintre acești intervenienți percep cu mare dificultate relele tratamente ca atare, deci ca fiind **acțiunea părinților**. Chiar cei ce recunosc maltratarea în relația părinți-copii nu îi pot aprecia gravitatea și sînt refractari la denunțarea către instanțele exterioare. Acest refuz de a depune mărturie este însoțit de reticențe în abordarea verbală a acestui tip de situație (E. Hadjiiski și alții, 1986).

Față de această "neliniștitoare ciudățenie" (pentru a relua expresia folosită de Freud în **Încercări de psihanaliză aplicată**), se instituie "legea tăcerii". Bănuiala este însoțită de o luptă destinată să mențină în inconștient sentimente insuportabile.

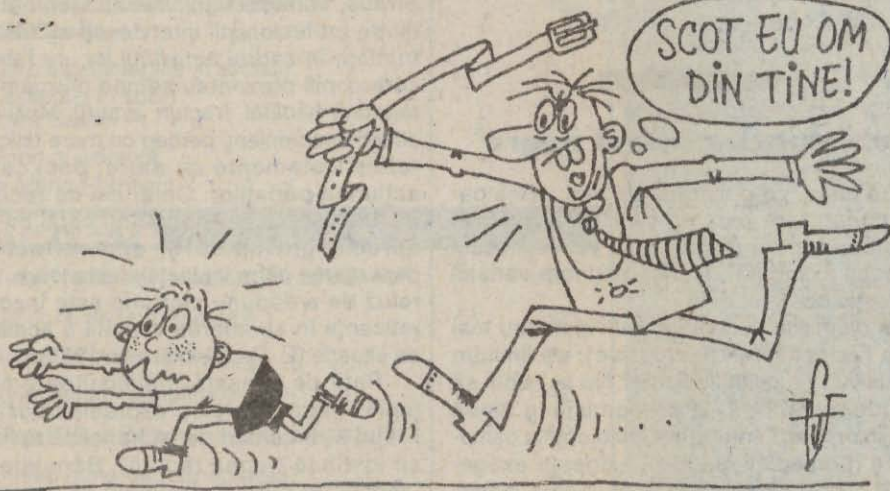
Conduitele violente sînt astfel susceptibile de a fi **minimizate** sau chiar **negate**. Iluzia c a mama este întotdeauna bună  i iubitoare este p strat  cu orice pre  (pentru 56% dintre educatori, p rin ii ce  si maltratează copiii sînt "totuși" p rin i buni). O anumită compasiune nu poate fi exclusă (copilul este considerat "murdar, decepționant, neatrăgător"). Eul  si pierde func ia de sinteză  i se refugiază în **clisee** ("mai bine o mamă rea dec t deloc").  n concluzie, "totul se petrece ca  i cum această violen  nu ar putea fi concepută, ceea ce o men ine în afara c mpului limbajului" (C. Somerhausen, 1984).

Iată  i o altă **cale posibilă** - **urmăriri judiciare**. Decesele cauzate de traumatisme sînt diagnosticate conform naturii leziunii, fără vreoa precizare etiologică, sau cu men iunea "cauză necunoscută" sau "accident probabil". Chiar  i atunci când medicul refuză permisul de înhumare  i  ncredin eaz  corpul justi iei, rezultatele nu diferă prea mult. Medicii legi ti nu cunosc bine problema. Cu excep ia unui flagrant delict, medicii nu se interesează deloc de circumstan ele mor ii, de antecedentele copilului sau de mediul său familial. Adeseori ace tia nu procedează la radiografierea scheletului (care ar putea releva sindromul Silverman).  n cazurile în care Parchetul preia cazul, adesea ezită - în fața nega iilor cuplului parental  i ale enturajului - să institui o anchetă care, chiar atunci c nd conduce la prezum ia că moartea se datorează maltratărilor, nu are dec t rareori drept consecin a inculparea.

Repulsia legitimă pentru dela iune nu trebuie totuși să ducă la ascunderea suferin elor, după cum respectul vieții private nu trebuie să servească drept pretext pentru inac iune (M. Rouger  i M. Drouet, 1986). De i este probabil că aceste rele tratamente au existat întotdeauna, în prezent numărul lor este în continuă cre tere (mai mult de 50 000 de cazuri recenzate). Să semnalăm, în această privin , influen a transformărilor contextului socio-cultural (cre terea numărului de divor uri, al familiilor monoparentale, accelerarea cadrului de via : stres, oboseală, izolare etc.).

 n pofida rezultatelor c teodat  divergente sau contradictorii, s-au realizat progrese în ceea ce prive te perceperea statistică a acestor traumatisme.  n Fran a, prima cercetare importantă a fost întreprinsă concomitent, pe o bază pluridisciplinară, la Paris  i Nancy, între 1972  i 1975 (M. Manciaux  i G. Deschamps, 1976). O anchetă mai recentă, condusă de Deschamps  i alții (**Les enfants maltrait s**, 1987), estima că un copil de mai pu in de  ase ani din 150 este supus maltratărilor.

Deja perceptibilă la sf r itul secolului trecut, ideea de prevenire primează asupra celei de represiune. Datorită unor magistra i  i publici ti, iau na tere **asociații pentru protecția  i ocrotirea copiilor**. Con tientizarea în r ndurile corpului medical a fost mai tardivă. Astfel, în 1860, apare articolul lui Ambroise Tardieu: conceptul de "copil maltrată" (caracteristici clinice, dimensiuni psi-

hologice, mize sociale), însă cu puține ecouri, timp de mai multe decenii; tema este reluată timid de Caussade și Parisot în raportul lor la cel de-al XIV-lea Congres de medicină legală (1929). La începutul anilor '50, problema revine în actualitate datorită discuțiilor referitoare la "hematoamele subdurale" (situat între cutia craniană și creier). Școala pediatrică americană (Ingraham, Caffey, Wooley) atrage atenția asupra originii traumatice a acestor leziuni (neglijență nemărturisită, agresiune voluntară împotriva copilului etc.).

Această campanie de "demisticare" a dat roade. În 1962, Kempe, Silverman și Steele publică un articol intitulat "Sindromul copilului bătut", ce va avea un ecou considerabil. Acest sindrom trebuie avut în vedere în mod sistematic nu numai în cazul unei morți neexplicate, ci și în cazul oricărui copil ce prezintă fracturi sau hematoame fără legătură cu circumstanțele invocate de părinți. Autorii menționați insistă, de asemenea, asupra subnutriției și întârzierilor de creștere, în acest caz fiind de presupus lipsa de îngrijire. Prin urmare, pentru orice medic informat, leziunile osoase dovedesc lucruri pe care copilul - prea mic sau prea speriat - nu le poate povesti.

Din acest moment, aparițiile editoriale se înmulțesc; în afară de criteriile clinice, acestea se referă la personalitatea părinților, la problemele de întreținere și la posibilitățile

de prevenire. Abia în 1965, sub influența profesorului Neimann (Școala de la Nancy), ipoteza brutalităților fizice este luată în mod serios în considerare. Problema infanticidelor trebuie avută, de asemenea, în vedere. 50% dintre nou-născuții găsiți morți sînt cazuri clasate "fără urmare", autorul nefiind găsit, iar atunci cînd vinovatul este cunoscut, este vorba, cel mai adesea, despre mamă. Atunci cînd există un complice activ, acesta este, în primul rînd, bunica, apoi concubinul. Mamele infanticide sînt aproape întotdeauna celibatate, cu slabă calificare profesională, trăind în mediul rural. Toate studiile subliniază izolarea și solitudinea morală a acestor femei. Expertizele psihiatrice vorbesc despre o ușoară debilitate, pasivitate și imaturitate afectivă (reproducere pînă la identitate a modelelor de frustrare, a ciclurilor de maltratare etc.).

Aportul anchetelor epidemiologice

Eforturile întreprinse pentru sensibilizarea funcționarilor sociali, opiniei publice și medicilor față de aceste realități se situează la un triplu nivel: stabilirea diagnosticului, acțiunea terapeutică, profilaxia.

Să examinăm, în acest sens, construcția "coeficienților de risc". Pot fi evocați patru parametri:

● **antecedentele individuale ale părinților** (familie dezorganizată, ce a făcut deja obiectul măsurilor de protecție socială)

● **caracteristicile cuplului** (unul din parteneri alcoolic, condamnări anterioare, tulburări psihiatrice, diferență de vîrstă)

● **frații** (prezența conflictuală a unuia sau mai multor copii născuți dintr-o legătură anterioară, decese precoce cu cauză necunoscută, abandonări, plasări anterioare)

● **copilul** (prematurn, cu frați gemeni, absența supravegherii prenatale, handicap fizic, spitalizări repetate).

Fiecărei rubrici mari i se atribuie un scor specific de la 10 la 16 puncte. Atunci cînd anumite "praguri" sînt depășite, ne putem aștepta la tot ce e mai rău. Informațiile menționate trebuie completate printr-o **abordare cronologică** ce scoate în evidență perioadele de maximă vulnerabilitate: modificări de statut matrimonial, maternitate (oboșeală suplimentară), schimbări de domiciliu, adaptare la un nou orizont, revenirea în familie a unuia sau mai multor copii aflați în plasament familial (discrepanță considerabilă între aspirații legitime, dar nerealiste, și decepția generată, inevitabil, de realitatea existenței copilului).

Cîteva rezerve trebuie, cu toate acestea, menționate. Utilizarea acestei grile de lectură scoate în evidență două populații diferite: familiile cu un scor scăzut - caz în care grila este fără utilitate (putînd chiar să conducă la o falsă securitate) și familiile cu scor ridicat. Numai pentru acestea din urmă metodologia este într-adevăr discriminantă. Dar, în același timp, acesta este unul din punctele slabe ale grilei, căci dacă acest mod de a proceda este în măsură să depisteze familiile cu factori de risc (cu pericolul de a le "eticheta" prea drastic sau definitiv), el lasă la o parte cazurile - destul de numeroase - de maltratări în medii considerate "normale" din punct de vedere social.

Oricît de pertinent ar fi aceste critici, o profilaxie precoce se impune. Studiile realizate la Spitalul general din Denver sînt foarte prețioase în acest sens. Au fost experimentate mai multe procedee:

● **interviuvarea celor doi părinți** în scopul de a descoperi sentimentele lor vizavi de perioada de sarcină, concepțiile pedagogice etc.

● **chestionar detaliat**

● **observarea reacțiilor părinților la nașterea copiilor**

● **urmărirea continuă pe durata primelor șase săptămîni.**

Sînt obținute astfel "scări de evaluare". Informațiile cele mai utile sînt cele culese în salonul de nașteri. Pornind de la aceste date, au putut fi efectuate predicții corecte în mai mult de 80% din cazuri.

Pentru mai mult de 10% dintre părinții abuzivi orice tratament se dovedește imposibil (retragerea drepturilor parentale este recomandată, de exemplu, în caz de psihoză halucinatorie). Cei ce beneficiază de un ajutor și de o terapie pe termen lung au anumite facilități: linie telefonică, supraveghere în caz de criză, grup de susținere etc.

În final, este necesar să punctăm cîteva concluzii:

● **corpul copilului maltratat exprimă suferința și angoasa:** stări de marasm, anorexie, tulburări de somn, probleme funcționale (enurezie, encoprezie) sau psihosomatice (nanism psihogen, eczeme);

● **relele tratamente care se exercită asupra copilului nu își pot găsi o explicație univocă:** un tată sau o mamă bolnavi mintali, sau victime ale unui mod de viață dezorganizat (F. Deltaglia, 1976);

● **numeroși factori intră în joc, factori ce țin de antecedentele și personalitatea părinților, de viața cuplului;**

● **impulsurile agresive, tendințele sadice există în inconștientul fiecăruia.** În general, acestea își găsesc o posibilitate de exprimare prin intermediul fantasmelor, creativității, vieții profesionale și sînt temperate de capacitatea de solitudine și iubire pentru altul. Pentru unii, totuși, impulsurile agresive rămîn dominante și nu pot fi stăpînite. Ele se eliberează sub forma trecerii la actul violent, cînd constrîngerile devin insuportabile.

Într-o conferință, Jean Bernard remarcă faptul că "moartea unui bătrîn intră în ordinea lucrurilor, cea a unui adult poate fi, la nevoie, înțeleasă, dar cea a unui copil este întotdeauna scandalosă". Stupoarea este încă și mai mare cînd este vorba de maltratări sau violențe grave venite din partea părinților. Metodologia evaluării schițată mai sus (evaluarea statistică, problematica profilaxiei) pledează pentru o mai bună coordonare a diverselor instituții medico-sociale. Aceasta este cu atît mai indispensabilă cu cît ni se profilează o "etică a urgenței". ■

Traducere: Radu GÂRMACEA, student, Universitatea București

Intervenția colectivă

Dacă intervenția, așa cum am arătat în numărul 1 a.c. al revistei PSIHLOGIA, înseamnă o ameliorare, o schimbare benefică, depășirea unei crize, această acțiune nu ar trebui să fie opera doar a unor experți, ci poate deveni o "afacere comunitară". În 1956 ONU a adoptat o definiție a "dezvoltării comunitare": procedeul prin care locuitorii unei țări, comunități, localități își unesc eforturile cu cele ale puterii publice în vederea ameliorării situației economice, sociale și culturale a colectivității, "articulând" comunitatea la viața națiunii, în vederea progresului. Locuitorii participă deci activ la eforturile întreprinse în vederea ameliorării nivelului lor de viață, au inițiative, depun efort personal și acordă ajutor mutual. Programele de dezvoltare comunitară se impun îndeosebi atunci când o colectivitate este rămasă în urmă într-un anumit domeniu, când aceasta se confruntă cu dificultăți de adaptare. Acum se impune o nouă manieră de asumare a responsabilității, luarea unor inițiative în vederea unei noi direcționări a adevăratei și participării.

Cuvintele "responsabilitate", "adeziune", "participare" fac parte din vocabularul psihosociologului. Utilizate abuziv, în contexte improprii, adesea golite de conținut sau deturnate de intenții dirijiste, ele și-au pierdut adesea sensul pozitiv și de aceea au fost, în ultimii ani, ocolite. Pentru noi, ele au însă un alt sens: evocă voluntariatul, medierea, asumarea individuală a serviciului social în favoarea comunității. Orice intervenție individuală are o dimensiune colectivă, după cum și orice intervenție colectivă presupune o angajare individuală. În primul caz, specialistul se ocupă de o familie, grup (confesional, de muncă, politic), asociație, vecinătate, cartier, rețea de relații și el evaluează nevoia de ameliorare în funcție de contextul global, istoric. Este cazul specialistului în asistență socială, care se ocupă de categorii de populație, încercând să constituie grupe centrate pe diferite interese și activități, să organizeze și să anime structuri locale. În al doilea caz, orice acțiune colectivă este animată de persoane-relev, de animatorii care aparțin unor grupuri naturale, dar își descoperă dorințe și resurse pentru a se implica, ajuta, iniția, participa creativ la viața comunitară. Individul și colectivul sînt deci doi poli ai aceleiași realități sociale, doi poli coexistînd într-un mod adesea contradic-

toriu, dar totdeauna dinamic. Tensiunile, conflictele dintre individ și colectiv pot fi deci articulate, asamblate în vederea unui scop comun: **transformarea voluntară a unei situații negative, schimbarea planificată.**

Intervenția colectivă este deci acțiunea unui individ sau a unui grup de specialiști (asistenți sociali, psihologi, sociologi) asupra unor "clienți" pe care ei înșiși îi identifică, în vederea ameliorării condițiilor lor economice, sociale, psihologice. *Cliantul* poate fi un grup de copii handicapați sau cu carențe de educație, un grup de adolescenți sau tineri din cartier aflați în stadiul de predelinvență, o asociație de locatari care dorește animarea vieții culturale a cartierului etc. Specialistul sau grupul de intervenție animă și reunește energiile unui grup sau ale comunității, punînd accentul pe implicarea personală. Ei participă, influențează, orientează viața socială, facilitează schimbul de informații, elaborează și execută proiecte, coordonează și ajută la evaluarea rezultatelor comune. Rolul lor este acela de mediatori și facilitatori ai relațiilor și întîlnirilor, ai comunicațiilor colective. Specialistul în intervenție colectivă este deci:

a) un agent de mediere a relațiilor sociale; b) un agent al schimbării.

În primul caz, poate fi un animator socio-

cultural care-și propune promovarea participării oamenilor la viața culturală, la descoperirea unor noi forme de expresie culturală. El nu se ocupă personal de ceva anume, ci *stimulează grupul sau comunitatea să facă*: să analizeze critic situația existentă și să descopere căi de acțiune, de ameliorare. El definește scopuri, elaborează proiecte, facilitează relații, organizează discuții asupra unor probleme comune, canalizează aceste discuții.

În al doilea caz, încearcă să ajute comunitatea sau grupul să descopere valori profesionale, orientări larg împărtășite și animă proiecte de schimbare către aceste modele. Prin asemenea acțiuni se urmărește regândirea calității de actor social: recâștigarea rolului de "subiect", în viața socială, de către persoane defavorizate; dobândirea rolului de "partener" de către cei marginalizați; restructurarea raporturilor sociale ale "exclușilor". Schimbarea calității raporturilor umane, restructurarea unui grup sau a unei comunități, conștientizarea problemelor comune în vederea obținerii unor satisfacții socio-afective, inserția și solidarizarea, participarea activă la viața socială – iată scopurile psihosociologului preocupat de intervenția în câmp social. Obiectivul său final este câștigarea autonomiei individuale și sociale a persoanelor, familiilor și grupurilor spontane, participarea populației la ameliorarea propriilor probleme, dobândirea unei conștiințe colective asupra situațiilor-problemă, facilitarea punerii în relație a oamenilor între ei, a indivizilor cu grupurile, a grupurilor între ele, instaurarea unui loc și mecanism de luare a deciziilor ce privesc comunitatea, favorizarea recunoașterii acestei identități de către puterea locală.

De la "ajutor social" la acțiune socială profesionalizată

Primii lucrători sociali au apărut, în Europa, după primul război mondial. În Franța, de exemplu, s-a înființat, în 1922, o "asociație a lucrătorilor sociali", compusă din infirmiere, activiști sociali și primele asistente sociale, fără o formație specifică, propunându-și – ca deviză – munca în folosul "binelui general". Munca socială însemna, atunci, vocație, devotament, capacitate de dăruire personală. Pionierii aceștia aveau o

aură charismatică, dăruirea fiind condiția reușitei lor. În timp, munca socială s-a specializat și instituționalizat, iar legislații potrivite au condus, în multe țări, la apariția unor structuri complexe, la specializări, la construirea unor sisteme raționale și la apariția unor profesioniști ai igienizării sociale. Nu au dispărut asociațiile caritabile, uneori inspirate de biserică, cuprinzând persoanele cu vocație pentru acordarea ajutorului social. În Franța, de exemplu, funcționează astăzi peste 700 000 de asociații de caritate, iar cuvântul solidaritate îl întâlnești și în discursul funcționarului public și în cel al lucrătorului social sau al activistului sindical. Ajutorul de acest tip nu este centralizat sau dirijat, ci reprezintă - în cele mai multe cazuri - o inițiativă locală, comunitară sau a bisericii. În cursul anului 1990, de pildă, serviciul de securitate socială al bisericii a răspuns la 643 000 de apeluri de ajutor social, în jur de 2 000 pe zi. Dintre acestea, 61% au fost "situații noi", cazuri recrutate dintre imigranți, oameni rămași singuri (în special în zonele urbane) sau făcând parte din familii numeroase.

Acțiunea socială instituționalizată, subansamblu al intervenției sociale, își propune astăzi să zdruncine inflexibilitatea, rigiditatea atitudinală și comportamentală a persoanelor și a grupurilor sociale, a societății în general, în vederea favorizării unui alt tip de ethos social: al coeziunii și solidarității, al dorinței de a preveni sau repara fenomenele de marginalitate și de excludere, tragicul mizeriei umane. O ideologie republicană, un corpus doctrinal animă toate aceste instituții și grupuri, actorii sociali ce dau viață acestor idei: acțiunea socială are un rol critic, acela de a denunța indiferența publică, dar și de a legitima intervenția în sprijinul defavorizaților. Acțiunea socială devine, astfel, dintr-o simplă acțiune sanitară, o filozofie a educației, o acțiune socio-culturală pentru promovarea sănătății sociale.

Anii '60 - '70 au marcat o schimbare de paradigmă în acțiunea socială: de la intervenția individuală, dispersată, către abordarea socială globală, coerentă, simultană asupra unor categorii și probleme întâlnite în câmpul social. În locul tratamentului local, al orientării spre cazuri, o strategie comunitară aplicată tuturor celor în deficit de inserție socială, o abordare preventivă a problemelor excluderii sociale, asumarea responsabilității publice și a cooperării între intervenție și corpul de beneficiari. Echipele integrate,

precum și o politică de descentralizare teritorială sînt preocupate de identificarea zonelor fierbinți, de intensificarea eforturilor educative în zone de educație prioritare, de o politică a inserției sociale.

Acțiunea socială are, fără îndoială, o rezonanță politică. Prevenția și reparația, la nivel global, nu rezultă decît dintr-o strategie a transformării sociale și se opun birocratismului organizațional. Voința politică de a smulge acțiunea socială din poziția periferică pe care o ocupă adesea corespunde unei orientări spre dezvoltarea socială complexă și se traduce, în plan acțional, prin comportamente de mobilizare, deschidere, negociere. Este datorită actorilor sociali responsabili, a specialiștilor din acest domeniu, să exercite o influență juridică, morală, educativă, să intervină asupra strategiilor depășite, să elaboreze concepte și modele acționale noi.

Strategii în intervenția colectivă

Practicile intervenției colective sînt centrate fie pe programe (sau activități), fie pe procese. *Orientarea centrată pe programe* vizează un proiect concret de acțiune, ce trebuie executat rapid și eficient. Această orientare naște un anumit tip de "activism" în grup, sursă de satisfacție în măsura în care obiectivul fixat este atins. *Orientarea centrată pe procese* facilitează priza de conștiință individuală și colectivă, întîlnirea între persoane și grupuri, dezvoltă capacitatea de a participa și de a deveni agent activ, angajat în cartier, instituție, organizație. Această orientare favorizează, de asemenea, învățarea reciprocă prin participare la viața grupurilor: competența de a analiza cazuri, schimbul de idei, discutarea unor proiecte, confruntarea în situații de divergență, clarificarea conflictelor și tensiunilor. Aici specialistul se axează pe sarcini educative, el formează, dezvoltă competența psihosocială a clienților (indivizi, grupuri), capacitatea lor de a se organiza în colectiv.

Alegerea căii strategice de intervenție cunoaște (după Cristine de Robertis, H. Pascal, "L'intervention collective en travail social", 1987), următoarele etape:

● **Analiza problemelor sociale ale comunității** sau a cererii de ameliorare. A defini "problemele" înseamnă a repara nevoile, a identifica dificultățile de funcționare ale unui organism colectiv. Această operație

merge de la descrierea obiectivă a problemelor recunoscute de instituție, pînă la problemele descoperite de analistul social prin contactul cotidian cu populația vizată. Întocmirea unei ierarhii a urgențelor încheie această etapă.

● **Analiza situației** este prima etapă în intervenție, ea presupune identificarea tuturor aspectelor globale ale unei situații concrete și elaborarea unei ipoteze de lucru sau de evaluare. Analiza situației articulează axele: reperajul problemelor colective susceptibile să devină motiv al unei dinamizări a populației, cunoașterea mediului global în care se înscrie situația (aspecte geografice, de pildă), identificarea caracteristicilor instituției (organizației), grupului și partenerilor de acțiune.

● **Evaluarea preliminară** a măsurilor ce urmează a fi luate pune în raport diferite componente ale analizei situaționale - o reconstituire de tip "puzzle" - pentru a putea aprecia complexitatea fenomenului: aspecte pozitive și negative, rezistența la schimbare etc. Această evaluare făcută de experți ne oferă o idee asupra demersului, posibilitatea elaborării ipotezelor de lucru.

● **Evaluarea operațională** are ca obiectiv elaborarea proiectului de intervenție, a planului de acțiune.

● **Elaborarea proiectului și punerea în practică a acestuia** sînt etape ce solicită competență, tact, experiență. Cum să animi grupurile pentru a le face sensibile la problematica avută în vedere, cum să faci să circule informația, cum pui în relație diverși parteneri - iată problemele cu care se confruntă psihosociologul. Ce strategii poate el adopta? *Strategia consensuală* pune accentul pe tehnica interogației colective, a participării și schimbului de informații. *Strategia conflictuală* încurajează contestația, reorganizarea comunitară, în opoziție cu instituțiile devitalizate, anchilozate. *Strategia constituțională* își propune schimbarea atitudinilor, mentalităților, stilului de viață.

● **Evaluarea rezultatelor acțiunii** are ca obiectiv controlul final, măsurarea impactului, a gradului în care obiectivele au fost atinse. Rostul acestui act final este acela de a identifica posibilele căi de reajustare, de introducere a unor factori noi, de a schimba ceva în viața colectivității. ■

Prof. dr. Adrian NECULAU,
Universitatea "A.I. Cuza"-Iasi

Conduita filantropică

Sensurile etimologice ale cuvântului filantropie (fileo = a iubi; filo = iubitor; antropos = om; filantrop = iubitor de oameni) reflectă bogăția conținutului lui: sentiment și umanitate – bunătate,

bunăvoință, mărinimie, clemență, caritate, binefacere în folosul celor neajutorați, generozitate, dăruire, sacrificiu.

Filantropul este iubitor de oameni, prieten devotat al oamenilor, făptuitor al binelui social, creator de bunuri materiale și spirituale destinate să amelioreze condiția umană. Este omul darnic, mărinimos, generos, este binefăcător, caritabil și milos.

Filantropul dăruie și se dăruiește. Filantropi sînt cei ce se dăruiesc oamenilor prin munca lor – preoții, medicii, dascălii; prin operele lor filozofice, teologice, artistice, științifice, tehnice – creatorii; prin viața lor – eroii, martirii.

Filantropia este o virtute general umană, morală, religioasă, o virtute creștină. Modelul suprem de filantrop este Dumnezeu, creatorul lumii și iubitorul de oameni.

"Dumnezeu a creat lumea pentru ca aici El să devină Om și pentru ca omul să devină Dumnezeu prin har" (Paul Evdochimov, "Taina iubirii", București, 1994).

Dimensiune a psihologiei umane, filantropia este o stare de spirit creată prin armonia dorințelor, gândurilor, intențiilor și acțiunilor pentru făptuirea binelui. În conduita umană cu dimensiunea sa filantropică se intercondiționează facultățile psihice cognitive, afective, motivaționale, voliționale.

Dorința impulsionează făptuirea binelui. Sentimentul creează starea sufletească constantă de a făptui binele. Datorită gândirii și rațiunii, se elaborează demersul logic și se trasează strategia modului de a acționa. Atitudinile de angajare și dăruire susțin modul de a acționa din convingere, cu motivație pozitivă profundă, stimulativă, cu intuiția și voința de a iniția și finaliza actele filantropice.

În conduita filantropică predomină componenta afectivă. Conduita afectivă ca ansamblu al energiilor vitale, în sensul concepției lui Théodule Ribot, are mai multe niveluri intercondiționate. La nivel elementar se manifestă dorința ca tendință lăuntrică de realizare a binelui. Ea evoluează de la stadiul de impuls spontan instinctiv la cel de atitudine conștientizată stabilă. Dorința interferează cu stările emoționale și cu sentimentele și se întemeiază pe acestea.

Conduita filantropică are ca fundament motivațional și atitudinal iubirea. Ca dar al sufletului, iubirea este dezinteresată, este oblativă, cum o numește Vasile Pavelcu, se oferă fără a aștepta recompensă. Izvorăște din generozitatea de a făptui binele în plan cultural și caritativ, din solidaritate cu trebuințele omului, cu suferințele lui, pentru ameliorarea condiției umane. "A iubi, spunea Antoine de Saint - Exupéry, nu înseamnă a ne privi unul pe altul, ci a privi amîndoi în aceeași direcție", în direcția trebuințelor fundamentale umane. În sensul moralei creștine, iubirea este universală, sinceră, activă, exclude orice interes, prefăcătorie, artificio, exclude antipatiile personale și de rasă, aversiunile de orice fel. Iubirea nu este abstractă și teoretică, ea se exprimă în cuvînt calm și în fapte.

Actele și faptele filantropice se săvîrșesc din altruism ca dispoziție sufletească de a acționa în favoarea altuia, ca atitudine dezinteresată constantă. În filantropia caritativă, iubirea și altruismul se asociază cu compasiunea, cu mila.

Valoare fundamentală a moralei creștine, mila este aptitudinea de a recepta durerea cuiva, de a purta povara suferințelor altora. Mila, ca dispoziție sufletească, sentiment și

atitudine, își găsește expresia în acțiunea *facerii de bine sau milostenie pe care Vladimir Soloviov, filozof teolog rus, în "Fundamentele spirituale ale vieții" (1994) o plasează la nivelul "evoluției supreme a socialității"; ea mijlocește actul de comunicare ca "relație pur morală, harică".*

Atitudinea moral-filozofică față de compasiune, milă, alternează între acceptarea elogiasă, decentă reticentă și respingere. După *J.J. Rousseau*, "Oamenii n-ar fi fost altceva decât niște monștri dacă natura nu le-ar fi dat mila sprijinită de rațiune". După *La Rochefoucauld*, "mila este uneori o îndemnatică prevedere a nenorocirilor ce ne pîndesc; ajutam pe alții pentru ca și ei să ne ajute. Clemența este o varietate a milei - ea se practică uneori din vanitate, alteori din lene, adeseori din frică și aproape întotdeauna din toate cele trei motive împreună". După *Friedrich Nietzsche*, "prin milă se înmulțește și se multiplică pierderea de putere pe care o aduce deja suferința în sine și suferința devine contagioasă prin milă". Revenind la dimensiunea creștină a compasiunii, a milei, aceasta poartă frumusețea unei virtuți, înobilează pe cel ce o practică.

Conduita filantropică este susținută de *gîndire și rațiune*. Ca activitate mintală constructivă, gîndirea îndeplinește funcții rezolutive și decizionale; se analizează situațiile, se evaluează șansele de reușită a faptelor, se aleg alternativele optime, se hotărăsc inițierea și finalizarea faptelor. Prin funcțiile predictive, gîndirea este implicată în elaborarea anticipată a programelor de acțiune. *Intuiția*, datorită capacității de a acționa din instinct, permite sesizarea utilității unui fapt cultural sau caritativ, orientarea spre soluții de intervenție rapidă și oportună.

Conduita filantropică nu se poate exprima fără un suport *motivațional* solid. Angajarea și implicarea psihică în actele și faptele filantropice au ca mobiluri pozitive, stenice, iubirea, generozitatea, dorința de a face bine, compasiunea, trebuința de prestigiu și considerație. Compromis semnificația faptelor și actelor filantropice motivațiile negative: orgoliul, vedetismul (publicitatea), speranța iertării păcatelor,

teama judecății de apoi. Structurarea motivațională pozitivă a angajării și implicării în făptuirea binelui are drept consecințe orientarea, inițierea, susținerea și finalizarea faptelor. Conduita filantropică presupune *voință* individuală și colectivă; ea oferă suportul forței de a lupta cu piedicile, de a depăși obstacolele, de a persevera în atingerea scopurilor, în finalizarea acțiunilor.

Conduita filantropică este, înainte de toate, o stare de spirit, o atitudine existențială supremă de implicare în făptuirea binelui, *un mod de a trăi spiritual*. În sens creștin, viața spirituală este existența în Credință, în Speranță, în Iubire. Viața spirituală este întâlnirea cu Dumnezeu, existența întru Hristos, este viața în har. Prin credință omul se spiritualizează; se spiritualizează mintea, sentimentul, voința, corpul. Se armonizează gîndurile, dorințele, intențiile și deciziile pentru făptuirea binelui.

Filantropia este un mod de viață pentru aceia care se dăruiesc ameliorării condiției umane, pentru creatorii de valori materiale și spirituale. **Filantropia este conștiința comunității care fundamentează politica de protecție și asistență socială, politica de organizare instituțională de ajutorare a defavorizaților social.** Filantropia este condiția fundamentală a supraviețuirii în plan fizic și spiritual, este condiția progresului și a prosperității. ■

Conf. dr.
Elena MACAVEI,
Universitatea
"Lucian Blaga"-Sibiu

ADRESELE LIBRĂRIILOR la care se găsesc cărțile editate de SC "Știință & Tehnică" SA

1. BRAȘOV

Colectorul Bibliotecilor
Str. Ioan Rațiu nr. 17
Tel.: 11 85 44

Librăria
«George Coșbuc»
Str. Republicii nr. 29
Tel.: 14 43 95

2. CLUJ

Librăria Universității.
Str. Universității nr. 1
Tel.: 11 81 07

3. CRAIOVA

Casa cărții
Str. Olteț nr. 2-4
Tel.: 11 50 70

4. TIMIȘOARA

Librăria nr. 12
Bd. Revoluției 1989 nr. 10
Tel.: 19 86 11

Librăria Universității
Str. Rodnei nr. 2
Tel.: 13 07 71

Librăria M. Eminescu,
Str. Măceșilor nr. 2
Tel.: 19 41 23

Sînteți rezistent la solicitările cotidiene?

Revista PSIHLOGIA a publicat numeroase articole și teste - subsumate vastului domeniu al stresului - referitoare la tipurile de solicitări, reacțiile individului la acestea, efecte, strategii și programe de fortificare psihologică etc. Vă prezentăm în continuare o probă de personalitate cu aceeași problematică, dar diferită de cele deja publicate din mai multe puncte de vedere.

În primul rînd, testul își propune să măsoare rezistența dumneavoastră la stresul vieții cotidiene și nu la solicitările activității profesionale sau la cele caracteristice unor situații limită, de risc ridicat etc.

Apoi, chiar dacă există mai multe probe cu obiective diagnostice similare, nici una nu poate inventaria toate situațiile solicitante posibile.

Prin testul de mai jos, vă puteți deci completa și nuanța imaginea despre

modul dumneavoastră de a reacționa în momente dificile.

În fine, spre deosebire de multe alte probe, cea pe care v-o propunem dispune de o interpretare a rezultatelor diferențiată pe vîrste, deci mult mai specifică.

Proba are nouă întrebări (situații de viață), fiecare cu șase răspunsuri (reacții) posibile. Citiți cu atenție fiecare întrebare, nu vă gândiți prea mult și alegeți (bifați) din răspunsurile posibile pe acela (acelea) care vă caracterizează.

Puteți opta deci pentru unul sau mai multe răspunsuri, după cum apreciați că reacționați în situația dată.

Chiar dacă nu ați trăit una sau mai multe din situațiile prezentate, încercați să vă proiectați, să vă imaginați cum ați reacționa, ținînd seama de experiențele dumneavoastră anterioare în circumstanțe similare.

Exemplu

La un examen, printre colile albe pe care le-ați scos din servietă pentru a pregăti răspunsul, s-a amestecat, fără intenția dumneavoastră, un rezumat al unuia dintre subiecte.

Examinatorul descoperă "fișuica" respectivă. Cum reacționați?

sînt foarte jenat

mă înroșesc

mă încurc în explicații

calm

amuzat

indiferent

1. Într-un caz de forță majoră ați intrat într-o intersecție, ca șofer sau ca pieton, pe lumina galbenă a semaforului. Sînteți oprit de un polițist care, deși vede că vă grăbiți, este foarte lent. Cum reacționați?

sînt neliniștit

încep să transpir

devin agresiv

cu amabilitate

clam, liniștit

foarte detașat

Psihotest

2. La nunta unui prieten, pe neașteptate, sînteți solicitat să spuneți cîteva cuvinte. Cum reacționați?

mă înroșesc	☐	amuzat	☐
îmi tremură mîinile	☐	calm, liniștit	☐
mă agit, mă bîlbîi	☐	încîntat, flatat	☐

3. După ce ați luat masa într-un restaurant, cereți ospătarului să vă facă nota de plată. Descoperiți brusc faptul că ați uitat banii acasă. Cum reacționați?

foarte stînjent	☐	rămîn calm	☐
mă bîlbîi	☐	explic ce s-a întîmplat	☐
rid nervos	☐	rid amuzat	☐

4. Din neatenție, gîndindu-vă la problemele personale etc., ați uitat să compostați biletul în troleibuz și v-a prins controlorul. Cum reacționați?

am o senzație de jenă	☐	mi-e indiferent	☐
zîmbesc forțat	☐	zîmbesc amuzat	☐
simt că mă sufoc	☐	calm, liniștit	☐

5. Vă deplasați cu automobilul sau cu autobuzul spre alt oraș pentru a rezolva o problemă urgentă. Automobilul (autobuzul) face o pană destul de serioasă, fiind nevoie de un timp mai mare pentru remediere. Cum reacționați?

devin furios	☐	aștept calm, netulburat	☐
sînt total dezorientat	☐	mă gîndesc la o altă rezolvare a problemei în orașul X	☐
sînt exasperat	☐	caut o soluție de a ajunge totuși la timp în orașul X	☐

6. Vă aflați singur în lift și acesta se oprește între etaje. Cum reacționați?

îmi transpiră palmele	☐	îmi păstrez calmul	☐
am o senzație de leșin	☐	nu mă îngrijorez în mod deosebit	☐
simt că întru în panică	☐	aștept cu răbdare rezolvarea situației	☐

7. La întoarcerea dintr-o călătorie în străinătate, ați adus mai multe lucruri decît este permis și nu le-ați declarat. În ultimul moment, vameșul vă cere să deschideți valiza. Cum reacționați?

pur și simplu mă blochez	☐	îmi păstrez controlul	☐
mi se face frică	☐	mă resemnez	☐
tremur din tot corpul	☐	îmi spun că paguba nu este mare	☐

8. La o petrecere întîlniți pe cineva care vă salută cu căldură, ca pe un vechi prieten. Nu vă amintîți numele lui și nici nu știți dacă l-ați mai întîlnit vreodată. Cum reacționați?

cu stîngăcie, cu jenă	☐	scurtez conversația	☐
cu anxietate	☐	îi spun că nu-mi amintesc cine este	☐
mi se pune un nod în stomac	☐	mă amuz de situație	☐

9. Vă îndreptați spre ieșire din magazinul cu autoservire în care v-ați făcut cumpărăturile. Brusc, vă dați seama că aveți în mână un obiect pe care ați uitat să-l plătiți. În același timp remarcați că cineva vă privește insistent. Cum reacționați?

simt că intru în panică
mă cuprinde rușinea
am palpitații

surid
calm
nepăsător

Calcularea scorului

Teoretic scorul maxim este de 54 de puncte, dar ținând seama de incompatibilitatea unor răspunsuri și de modul specific individual de a reacționa, scorul variază de la caz la caz.

Acordați câte un punct pentru fiecare răspuns nefat de pe coloana din stînga și câte un punct pentru fiecare răspuns bifat de pe coloana din dreapta.

Faceți totalul și citiți interpretarea în funcție de vîrsta pe care o aveți.

Vîrsta	14-16	17-21	22-30	peste 30
Puncte	46-54	47-54	48-54	50-54

● Rezistența dumneavoastră la solicitările stresante este **foarte puternică**. Pare aproape imposibil ca o situație neprevăzută să vă tulbure. Sînteți un "buldozer", cu atît mai mult cu cît nici chiar acumulările de situații dificile nu au vreo influență asupra dumneavoastră, nici pe moment și nici pe termen lung.

Estă, totuși, bine ca din cînd în cînd să vă exprimați, să vă exteriorizați trăirile.

Vîrsta	14-16	17-21	22-30	peste 30
Puncte	42-45	43-46	44-47	45-49

● Rezistența dumneavoastră la solicitările stresante este **mare, puternică**. Sînteți o fire impenetrabilă și nu vă pierdeți decît rareori calmul, autocontrolul, după cum rareori vă simțiți stînjinit, jenat în situații sociale dificile.

Citiți recomandarea de la punctul anterior.

Vîrsta	14-16	17-21	22-30	peste 30
Puncte	32-41	33-42	34-43	35-44

● Rezistență **bună** la solicitări. Nu aveți de ce să vă neliniștiți: capacitatea dumneavoastră de a domina situațiile neprevăzute este deasupra mediei populației. Dacă, totuși, simțiți nevoia unei mai mari încrederi în forțele proprii - și în funcție de caracteristicile activității profesionale - orientați-vă spre un program de pregătire/fortificare psihică.

Vîrsta	14-16	17-21	22-30	peste 30
Puncte	21-31	22-32	23-33	24-34

● Rezistență **scăzută**. Vă pierdeți ușor autocontrolul și în destule situații.

Recomandarea de la punctul anterior este pentru dumneavoastră aproape obligatorie. Pentru o perioadă, căutați să evitați situațiile profesionale și sociale dificile. Încercați să vă relaxați mai mult, obișnuiți-vă să faceți sport, luați-vă o vacanță mai lungă.

După 5-6 luni aplicați-vă un test similar și analizați eventuala modificare de scor.

Vîrsta	14-16	17-21	22-30	peste 30
Puncte	0-20	0-21	0-22	0-23

● Rezistență **foarte scăzută** la solicitări. Aveți neapărată nevoie de strategii comportamentale prin care să puteți face față, cît de cît, stresului. Sînt valabile și pentru dumneavoastră recomandările de mai sus - dar nu numai -, cu precizarea că vă trebuie ceva mai mult timp pentru a vă forma o rezistență acceptabilă.

Totuși, nu disperați! Aveți destule rezerve și premise pentru a vă echilibra.

Succes!

Traducere și adaptare:
Jeni SÎNTION,
Filaret SÎNTION

SIMULAREA - DISIMULAREA

Indicatori și efecte

Oamenii folosesc diverse mijloace de a se prezenta celorlalți altfel decât sînt sau de a-și ascunde trăirile, lucru care însă nu le reușește tuturor la fel de bine. Aceasta întrucît trăirile noastre afective reale au componente multiple de exprimare: pe de o parte externe (limba, ton, accent, mimică...), iar pe de altă parte interne, vegetative, cu răsunet asupra circulației sangvine, pulsului, ritmului respirator, activității musculare etc. Acestea din urmă nu pot fi controlate conștient în totalitate, ceea ce și permite depistarea lor, dacă nu "cu ochiul liber", aproape sigur cu detectorul de minciuni.

În genere însă, majoritatea oamenilor, în funcție de inteligența lor, de experiența socială și de spiritul de observație, pot sesiza comportamentele contrafăcute la cei din jurul lor. De exemplu, răspunsurile lapidare, gesturile scurte și rapide ale unui interlocutor care la prima vedere este foarte amabil sînt semne aproape certe că acesta are chef de discuție. Indicii ai simulării în contactele interpersonale mai pot fi: căscatul discret sau "scăpat de sub control" care semnifică plictiseala; privirea lăaturalnică în timpul unui dia-

log relevă antipatia sau dezinteresul față de interlocutor, după cum privirea "goală" este semn al neatenției lui; mișcarea ritmică a piciorului trădează nerăbdarea sau nervozitatea interlocutorului; transpirația, înroșirea sau albirea feței, tremurul vocii, accelerarea sau rărirea respirației sînt manifestări fiziologice care însoțesc în mod normal emoțiile noastre, dar care scapă mai mult sau mai puțin de sub controlul voluntar al simulant-disimulantului. De aceea el nu le poate reprima în totalitate, astfel încît un bun observator le sesizează cu relativă ușurință.

Așadar, învățarea utilizării simulării-disimulării este posibilă și reală, dar în același timp și descifrarea (decodificarea) acestui fenomen este posibilă. Și, în mod firesc, în general, tot cei care au capacitate mai mare de simulare-disimulare au și capacitate mai mare de identificare a falsului în comportamentul celorlalți: adulții mai mult decît copiii, cei mai inteligenți mai mult decît cei mai puțin inteligenți, cei care practică unele meserii (actori, juriști, vameși, psihologi etc.) mai mult decît cei care practică altele (tehnicieni, ingineri etc.).

Simularea-disimularea, ca manifestări intenționate, conjuncturale, pot fi considerate ca fiind "normale", dînd posibilitatea persoanei să se adapteze diferitelor cerințe ale mediului. Atunci cînd însă fenomenul apare cu o frecvență și într-un timp mai mare, depășind pe cele ale comportamentelor sincere, reale, consecințele în plan psihic pot fi dintre cele mai diverse și mai neplăcute.

De exemplu, într-un caz, o tînără secretară - de altfel capabilă -, dorind să fie pe placul numeroșilor șefi pe care îi avea (directori - prim și adjunct -, inginer-șef, contabil-șef), se lăsase antrenată într-o serie de minciuni ce îi apăseau conștiința, producîndu-i adevărate conflicte intrapsihice, care au dus-o în pragul nevrozei.

Sînt cunoscute situații în care simularea-disimularea degenerază în tulburări stabile de personalitate (ca mitomania) în care subiectul pierde controlul conștient al minciunilor sale, tulburări de domeniu patologiei comportamentului. Trebuie însă ținut seama de "rezistența" psihică a fiecărui individ, pentru că sînt și oameni foarte puternici din acest punct de vedere, care pot trăi ani în șir "jucînd teatru", fără să fie descoperiți de cei din jur (de exemplu bigamii, escrocii, spionii etc.). În legătură cu această problemă, cinematografia a reliefat nu de puține ori figuri de psihiatri și psihologi capabili să-și controleze

trăirile atît de bine încît să facă față chiar și detectorului de minciuni (ca în filmul "Instinct primar").

Dar cine ar putea stabili cu exactitate dacă în asemenea cazuri este vorba numai de autocontrol voluntar și nu de nebulie?

Dat fiind că omul este o ființă socială, practic majoritatea evenimentelor pe care le trăiește în plan psihic, intern se răsfrîng și asupra mediului său (grupului). De pildă, cei care abuzează de conduite simulate, false, sînt considerați "neserioși", imprevizibili, oameni pe care nu se poate pune bază. Dimpotrivă, cei care recurg prea des la disimulare, mascare sînt priviți cu suspiciune, ca fiind oameni despre care nu se poate ști ce gîndesc, "ascunși", "secretoși". În fine, cei care vor să fie "cu cărțile pe față" în totalitate sînt adesea evitați sau chiar respinși de grup, întrucît "prea au gură mare".

Și astfel, din acest adevărat labirint nu se poate leși decît printr-o utilizare ponderată, "rațională", a simulării-disimulării, atît și atunci cînd o cer regulile de conviețuire socială de care, oricît am dori, nu putem face abstracție.

Dar, dacă uneori nu am mai și simulat-disimulat, mai mult ca sigur că n-am mai putea vorbi de "prieteni adevărați", urmările invidiei și geloziei ar fi mult mai tragice, s-ar produce o denaturare a relațiilor interpersonale, mergînd, poate, pînă la niveluri infraumane! Sau, poate, cine știe, am gîndi cu totul altfel decît acum!

Din toate cele arătate ar rezulta că un comportament autentic nu poate fi decît cel instinctiv, care se umanizează însă încă de la naștere, începînd cu îngrijirile și formarea reflexelor condiționate (de igienă corporală, hrănire la ore fixe etc.).

Sinceritatea absolută pentru omul normal integrat în mediul său de viață apare ca o imposibilitate, pentru că totul se învață, inclusiv cum să fii "sincer" și "natural".

Ajungem astfel într-o adevărată fundătură gnoseologică întrucît nu ne putem pronunța cu siguranță asupra granițelor dintre sincer-nesincer, normal-anormal, după

cum nu pot fi trasate limite precise între sănătos și bolnav. Problema adevărului și falsului în psihologie nu se poate pune la fel de tranșant ca în logică, psihicul uman avînd o "logică" a sa proprie, ce trebuie studiată și cunoscută.

Minciuna la copii, după cum afirma psihologul francez Philippe Mazet, este un semnal care trebuie decodificat. La fel, simularea-disimularea la omul adult pot fi înțelese prin cunoașterea motivațiilor personale și a contextelor sociale în care se produc. Raportarea corectă la actul simulat-disimulat, atît pentru specialist, cît și pentru omul de rînd, nu se poate face decît prin dobîndirea a cît mai multor cunoștințe de psihologie și a unei cît mai mari experiențe de viață în mijlocul oamenilor.

Încercînd o detașare de individ și privind dintr-o perspectivă psihosociologică, s-ar crede că multiplicarea comportamentelor convenționale îl împiedică tot mai mult pe om să fie el însuși, obligîndu-l să se "robotizeze", să gîndească, să simtă și să acționeze după

standarde acceptabile din punct de vedere social.

Să fie oare reală previziunea psihologului american G.W. Allport (1991), după care "ne amenință o epocă a conformismului mecanic"?

Greu de răspuns, de vreme ce omenirea pare să se îndrepte din ce în ce mai mult spre o societate democratică, în care libertatea de exprimare personală sporește, dar în același timp se perfecționează și tehnicile de manipulare psihică și psihologică.

Cu certitudine însă, ridicarea gradului de pregătire psihologică a oricărui om nu poate aduce decît o mai bună cunoaștere de sine și a celorlalți, cu efecte benefice asupra raporturilor general-umane, oferindu-i totodată șanse mai mari de adaptare la mediul social care îl formează și pe care îl formează. ■

*Psiholog Margareta MODREA,
Liceul "A.I. Cuza"-Focșani*

CĂRȚI APĂRUTE la ȘTIINȚĂ & TEHNICĂ

COPIII SUPRADOTAȚI
de Mihai Jigău

**PERSONALITATE ȘI
SOCIETATE ÎN TRANZIȚIE**
de Septimiu Chelcea

**Psihologia câmpului
social:
REPREZENTĂRILE SOCIALE**
coordonator: Adrian Neculau

PSIHOTESTE
(Culegere de probe
de autocunoaștere)

**CUM SĂ DEZVOLȚI
O AFACERE**
de Paul Hawken

**MISTERUL RĂZBOINICULUI
AZTEC**
de Franklin W. Dixon

Relații la telefonul: 617 58 33. Fax: 222 84 94

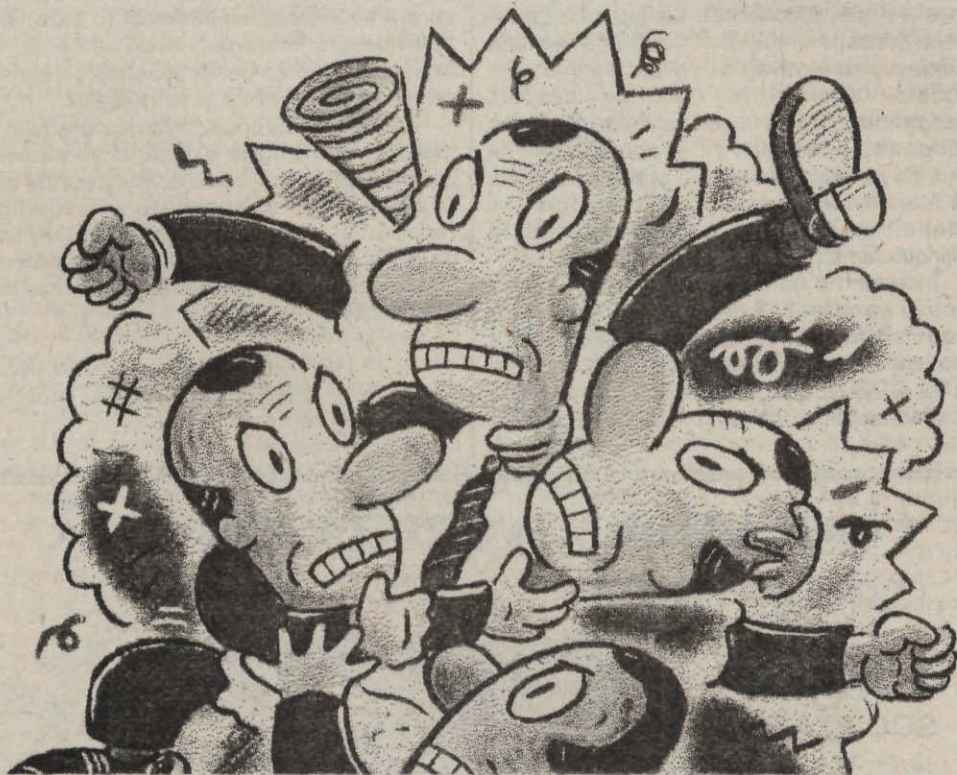
ÎN CURÎND!

Societatea Știință & Tehnică va publica volumul:

GINECOLOGIE

semnat de un grup valoros de specialiști. Cartea se adresează studenților, medicilor rezidenți și specialiștilor la începutul carierei.

Jurământul și înjurătura în perspectivă antropologică (II)

Pentru a înțelege filiația dintre jurământ (la care ne-am referit în numărul trecut la revistei *PSIHOLOGIA*) și înjurătură este necesară și o analiză structurală și funcțională a înjurăturii. În structura înjurăturii configurația de bază este redusă la numai două elemente:

- a) cineva (cel ce (în)jură);
- b) martorul, garantul ("pe", "în fața") a ceva sau cineva.

Gramatical, înjurăturile sînt incluse la capitolul interjecțiilor. Ele se pot găsi oriunde într-o frază, sub forma unor cuvinte izolate sau grupate. Ca interjecții, ele nu ascultă de nici o sintaxă și de nici o ordine a discursului, fiind regizate numai de dimensiunea afectivă, emoțională. Într-o încercare de analiză a înjurăturilor deci, forma discursului și sintaxa nu ne sînt de nici un folos.

Dar luînd în considerare starea afectivă a

A "înjura"

subiectului, se pot distinge două tipuri de propoziții:

– propoziții enunțiative, care exprimă

fără tensiune afectivă un fapt pozitiv sau negativ. Este vorba despre propoziții pur intelectuale.

– propoziții afective, ce reprezintă expresia unui fapt colorat în nuanțe afective.

Această distincție acoperă cele două părți constitutive ale jurământului (vezi revista *PSIHOLOGIA* nr. 3, 1995, p. 18-20). Elementele a, b și c reprezintă propoziții afective, în timp ce elementul d, conținutul jurământului, este pur intelectual și reprezintă o propoziție enunțiativă.

În cazul înjurăturilor rămîn, după cum s-a văzut, doar elementele a și c, propoziții prin excelență afective. Aceste elemente fac parte dintr-un context sintactic, de care s-au desprins într-o oarecare măsură. În acest con-

text, interjecția, deci înjurătura, nu mai apare ca un discurs fără sintaxă, ci ca un semn al unei sintaxe reduse, prescurtate de o puternică tensiune emoțională, la cea mai simplă expresie a ei. Astfel, când se pronunță o înjurătură, se poate afirma că, din punct de vedere sintactic, se jură prescurtat.

Sintaxa nu este însă suficientă pentru a distinge înjurăturile de alte exclamații, ceea ce face necesară și o abordare semantică. Dar înjurăturile nu pot fi cu claritate definite nici pe plan semantic. Se poate chiar afirma că, într-o manieră generală, valoarea lor semantică depinde mai mult de accent, de jocul fizionomiei și de atitudinile care le însoțesc.

Din punct de vedere al valorii semantice, înjurăturile sînt cuvinte sau locuțiuni denaturate de la sensul originar, unde nu mai apare în uz valoarea primitivă. Unele sînt invocații religioase, în timp ce în altele s-au substituit numelui lui Dumnezeu și al Diavolului unele paronime. De asemenea, limbajul popular este fecund în interjecții mai mult sau mai puțin pitorești, mai mult sau mai puțin triviale, unele persistînd în timp, altele reinnoindu-se de la o epocă la alta. Este vorba despre substituții, alterări și deformări care amintesc de procedeele argoului în limbajul popular.

Invocarea argoului, popularului și trivialului trimite spre vulgaritatea cuvintelor folosite la înjurături. Nancy Huston explică diferitele forme de "transgresare a limbajului", pomînd de la noțiunile de interzis și tabu, ca legătură între sexual și sacru. În acest context, recurgerea la sacru devine o exclamație ofensatoare. Modalitățile folosite pentru a înjura care provin din cotidian, din vulgar și care nu evocă un lucru sacru pe care se poate jura constituie principala distincție între înjurătură și jurămînt: în înjurătură, garantul nu trebuie neapărat să aparțină sferei sacralului.

Dacă în jurămînt recursul la garant, cu tot corolarul său, amenințarea cu pedeapsa, se justifică prin faptul că există enunț, obiect al jurămîntului și o a treia persoană de convins, în înjurătură nu este nimic garantat și nimeni de convins, în consecință nu mai există nici o amenințare cu pedeapsa.

Cînd rămîn numai cel ce jură și garantul, funcția garantului este deplasată de la obiectul jurămîntului la persoana celui ce jură. Jurînd pentru nimic, cel ce jură își însușește garanția sacralului pentru sine și nu pentru ceea ce afirmă. Sacrul este astfel utilizat în alte scopuri, devalorizat dacă este vorba să garanteze ceva ce nu merită, sau pur și simplu detemat de la obiectul său. Astfel jurămîntul devine o blasfemie, fiind o injurie a sacralului.

Deformările, alterările și substituiriile de toate felurile, chiar dacă îl conduc la un nonsens, nu-l împiedică pe cel ce pronunță înjurătura să indice că jură. Ceea ce contează nu este deci sensul și nici semnificația cuvintelor, cît utilizarea lor rituală. Atunci se ridică o

altă problemă: pentru ce să jure și pentru cine, pentru că nu are ce garanta și nici pe cine convinge?

Pentru ce să jure? Pentru ceva ce nu merită sau pentru nimic. Înjurătura este un jurămînt în care referința la sacru face loc blasfemiei. Întorcînd atotputernicia garantului în profitul său, cel ce pronunță înjurătura se pune într-o oarecare măsură pe picior de egalitate cu sacrul. Substituiriile și alterările suferite de jurămînt dejoacă interdicția religioasă, înlocuind-o cu o interdicție socială. Înjurăturile sînt cuvinte tabu, cuvînte interzise și prin aceasta atotputernice. Însușindu-și aceste cuvinte și manipulîndu-le, prin puterea contagioasă și magică a tabuului (ne referim la tabu așa cum a fost el definit de către Freud în 1912 în *Totem și tabu*), cel ce înjură devine el însuși tabu, și atotputernic. E. Laruèche conchide: "dacă cel ce înjură, jură atunci cînd nu este nimic de garantat, pentru ce altceva ar face-o decît pentru a-și da în timpul înjurăturii iluzia unei atotputernicii care nu-i aparține, dar pe care și-a însușit-o pronunțînd cuvîntul tabu".

Atunci cînd jură neavînd nimic de garantat, cel ce înjură o face deci pentru o altă rațiune, aceea de a se crede în atotputernicia sa, cea pe care și-a însușit-o deturnînd-o de la obiectul ei.

Pentru cine să jure? Pe cine să facă să creadă în atotputernicia sa? Înjurăturile, în principiu, nu se adresează nimănui, și prin aceasta se deosebesc de insulte, ele fiind prin definiție cuvinte de provocare fără destinatar particular. Dar aceasta nu înseamnă că înjurătura este destinată nimănui. Din contră, ea este o provocare lansată tuturor. Căci această atotputernicie nu se poate obține decît sfidînd, întorcîndu-se contra celorlalți.

Astfel înjurătura apare ca o formă degenerată a jurămîntului, luînd aspectul unei provocări lansate lumii pentru a fi recunoscut ca deținător al adevărului, ca atotputernic. În acest sens, G. Glotz definește înjurătura ca "monedă depreciată a jurămîntului".

Deci înjurătura este un jurămînt care nu este întru totul jurămînt pentru că este unul vulgar atît în sensul unei caricaturizări a jurămîntului, cît și ca temă, fiind compus din cuvinte vulgare. Pare a se întrezări acum filiația dintre cele două acte. A înjura înseamnă a jura pentru sine, cu condiția de a considera pe acest "sine" ca pe o unitate aparentă în care se ascunde o pluralitate de persoane psihice, restabilind astfel dimensiunea metapsihologică a inconștientului. ■

Cercetător științific
Ruxandra GHERGHINESCU,
Institutul de Psihologie
al Academiei

**"Faceți
cunoștință"**

Avantajele și dezavantajele primei impresii (II)

Prima impresie este o realitate psihologică de mare complexitate, influențată de trei factori importanți: așteptările, atractivitatea fizică și similaritatea.

Așteptările pe care le avem, anterioare fiind interacțiunii din care rezultă formarea impresiei, determină în mare măsură modul în care are loc experiența primelor secvențe de interacțiune cu o persoană necunoscută. Ca atare, pentru a stăpîni aceste prime momente ale comunicării interpersonale, este necesar să cunoaștem așteptările privitoare la prima întâlnire cu celălalt. În general, din perspectiva lui A, într-o primă interacțiune cu B, se evidențiază trei categorii de așteptări: cele referitoare la situație; celălalt, B; scopurile personale ale lui A.

Situația, prin natura ei, influențează ea însăși interacțiunile noastre și deci și primul contact cu o altă persoană. Astfel, de pildă, nu ne așteptăm să întâlnim oameni triști la o nuntă și oameni veseli la o înmormîntare. Natura situației determină modalități de comportare ale oamenilor prin asocierea unor anumite comportamente la anumite situații: socializarea nu face decât să exerseze înțelegerea și asimilarea unor algoritmi comportamentali. În acest sens, socializarea instrumentalizează individul în câmpul social, fapt ce ușurează formarea așteptărilor la care ne-am referit deja.

Expresiile: „mă așteptam la altceva/la mai mult”, „nu mă așteptam la așa ceva” ilustrează tocmai faptul că înainte de a avea o experiență socială, noi avem deja așteptările referitoare la ea.

Așteptările privind cealaltă persoană (B) sînt influențate de ceea ce numim „teoria personalității implicite”, determinînd ceea ce nouă ne va plăcea sau displăcea la celălalt/ceilalți. Noi avem un set de așteptări pentru categorisirea oamenilor în tipuri care ne plac și tipuri care ne displac; cu alte cuvinte, noi ne așteptăm să ne placă anumiți oameni deoarece ei întrunesc așteptările noastre. Aceste așteptări iau forma unor criterii sau atribute pentru cei care ne plac și respectiv pentru cei care ne displac. Dacă noi cunoștințe îi percepem atribute similare celor ale altor persoane care ne-au plăcut deja, atunci ei i se conferă caracteristica de a ne place. Același mecanism funcționează în situațiile în care altă persoană ne displac. Din lista prietenilor potențiali sînt eliminați cei care nu întîlnesc așteptările noastre. Ca atare, noi eliminăm mulți, dar displacem puțini. Numărul celor neconsiderați este totdeauna mai mare decît al celor considerați favorabili și/sau nefavorabili.

În sfîrșit, ultima categorie de așteptări privind o relație potențială derivînd din prima cunoștință se referă la scopurile, dorințele,

Psihologie socială

motivele noastre. Ce fel de relație urmărim? Putem merge la o discotecă pentru a dansa, dar dansul nu este decât o oportunitate de a ne găsi prieteni sau o iubită. Mulți oameni gîndesc o situație socială drept oportunitate pentru a intra în diferite tipuri de relații: de prietenie, de a găsi clienți, de a te căsători, de a găsi parteneri de afaceri etc.

Atractivitatea fizică pune în evidență faptul că prima impresie este întotdeauna mai favorabilă dacă celălalt este fizic atractiv. Cineva spunea că frumusețea fizică este "cecul în alb" pe care natura îl dă favoriților ei. Acest lucru nu este deci surprinzător, dar nici nu duce la ideea de certitudine: nu toți oamenii cu un fizic avantajos intră în relații interpersonale satisfăcătoare pentru ei și nici nu trebuie urmărită cu orice preț atingerea unei apariții atractive. Există multe persoane deosebit de atractive care au declarat că frumusețea este în detrimentul lor. Frumusețea intimidează pe cei din jur și-i face pe unii să bată în retragere pentru a evita un eșec posibil. O viață normală este asigurată de plasarea individului undeva între „superb” și „groaznic de urît”. Apoi, nu pentru toți oamenii frumusețea este aceeași; de multe ori referirile la aspectul fizic sînt însoțite de conotații psihologice: „are un zîmbet drăguț”, „e plăcut să stai cu el/ea”. În experimente în care s-au comparat fotografii (imagini statice) și imagini video ale unor

spicheri de televiziune - în sensul gradului lor de atractivitate -, s-a constatat că figura umană animată poate aduce un câștig sau o pierdere în zona atracției interpersonale justificate prin variabila atractivitate fizică. Ca atare, dimensiunea psihologică contribuie la rafinarea percepției interpersonale, astfel încît adesea auzim că unele persoane câștigă atunci cînd le cunoști, nu cînd le vezi în fotografii. Cei care, animați de dorința de a-și găsi parteneri, solicită fotografiile ar fi bine să știe acest lucru.

Similaritatea între propria persoană și celălalt crește gradul de favorabilitate în condițiile unei interacțiuni inițiale. Oamenii tind să-i placă pe cei care le seamănă, care au aceleași opinii, experiențe, dorințe, aspirații etc. ca ale lor. De multe ori, referințe ca „seamănă cu tine”, „se îmbracă la fel ca tine”, „e ca tine” trezesc în celălalt dacă nu curiozitatea, cel puțin acceptanța anterioară cunoașterii propriu - zise sau, folosind o expresie recent mediatizată, o „undă verde”. Similaritatea dă undă verde celui alt; totuși, dacă o relație se construiește sau nu în timp nu depinde numai de perceperea acestei similarități. ■

*Dr. Aurora LIICEANU,
SECS - București*

DRUMUL CEL MAI SCURT CĂTRE INFORMAȚIE

RADIO DELTA

București, Ploiești și Valea Prahovei

93,5 FM

O GAMĂ COMPLETĂ DE SERVICII PROMOȚIONALE

TEL. (01) 631 73 89 * FAX (01) 311 34 32**

CONSTANȚA • BRAȘOV • GALAȚI • BUZĂU • RM. VÂLCEA • ORADEA • FOCSANI

Rezoluvați testul și veți afla...

Ce doriți de la dragoste?

1. Timp de o zi ați prefera să fiți...

- cea mai frumoasă din lume.
- cea mai faimoasă din lume.
- invizibilă.

2. Fericierea este...

- o utopie.
- o clipă trecătoare.
- o cucerire.

3. A face carieră este o problemă mai presus de...

- recomandări.
- curaj.
- noroc.

4. A pleca într-o călătorie...

- vă angosează întotdeauna puțin.
- vă entuziasmează.
- vă place, dacă mergeți cu prieteni.

5. O căsnicie solidă se bazează pe...

- înțelegere.
- armonie sexuală.
- puterea de a o duce la capăt.

6. Vă fascinează mai mult...

- hainele.
- cărțile.
- călătoriile.

7. Dacă întâlniți marea dragoste și vă cere să mergeți pentru totdeauna cu el...

- plecați fără nici o ezitare.
- nu vă veți părăsi niciodată lucrul și prietenii pentru a urma o dragoste.
- aveți nevoie de timp pentru a vă pregăti.

8. Pe neașteptate vi se aduce la cunoștință că astăzi aveți o zi liberă. Ce veți face?

- veți face lucruri pe care nu le făceați de obicei.
- vă bucurați mult așteptând să vă vină inspirația cum să vă petreceți timpul.
- nu simțiți mulțumită, deoarece nu ați putut să vă programați nimic.

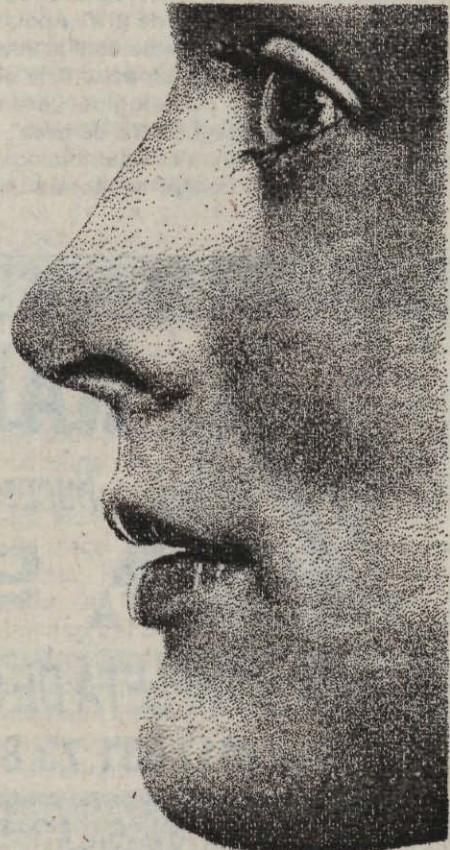
9. Vi s-a întâmplat să vă faceți prietenii în tren?

- de puține ori.
- nu aveți încredere în străini.
- pînă acum, niciodată.

10. O adevărată prietenie...

- durează toată viața.
- durează pentru că interesele coincid.
- uneori durează, alteori nu.

Pe baza tabelului alăturat, calculați punctajul obținut, adunînd valorile aferente răspunsului selectat de dumneavoastră, după care citiți comentariul corespunzător.

		Întrebare									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Răspuns	1	3	1	2	1	3	3	3	2	3	3
	2	1	2	1	2	2	1	1	3	1	1
	3	2	3	3	3	1	2	2	1	2	2

Interpretarea rezultatelor

● **24-30 puncte.** Într-o zi el vă va auzi și va apărea pe calul său alb. Dar pînă atunci? Între timp faceți multe eforturi pentru a fi fericită. Vă imaginați o fericire care nu admite compromisuri, pe care o confrunțați în continuare cu realitatea. Astfel, sînteți emoționată și fericită de fiecare dată cînd întîlniți ipoteticul bărbat "potrivit". Dar urmează o mare deziluzie și reîncepe așteptarea. Adevărul este că așteptați mult de la

alții, dar nu faceți niciodată eforturi de a-l face fericiti. Soluția? Amintiți-vă că în basme multe broscuțe se transformă în prinți în urma unui sărut.

● **17-23 puncte.** Sigur, un prinț frumos nu v-ar plăcea... De fiecare dată cînd cochetăți cu fantezia, vă imaginați că dragostea apare în viață pe nepregătite, dar apoi vă treziți, pentru că în realitate vă bazați din ce în ce mai mult pe forțele proprii, și nu credeți în întîlnirile magice. Starea dumneavoastră sufletească este cea mai propice să creeze o "pereche frumoasă", deoarece credeți în vraja dragostei, precum și în efortul necesar de a clădi o relație. Știți să vă simțiți bine singură, cît timp sperați să găsiți o dragoste care să vă mulțumească; în același timp știți să renunțați la independența dumneavoastră, suficient pentru a putea trăi în dol. Succes!

● **10-16 puncte.** Aveți altceva în minte decît să vă gîndiți la prinți sau la ceva asemănător. Sînteți o persoană independentă, cu capul pe umeri. Ceea ce nu vreți să recunoașteți este că nu vreți să vă implicați în dragoste. Pur și simplu nu vreți să depindeți de nimeni. Personalitatea dumneavoastră bine conturată poate îndepărta înfricoșînd sau poate fascina prin forța sa. Cu toată concretețea dumneavoastră, cînd aveți încredere într-un bărbat, o faceți cu adevărat, iar cînd lubiți pe cineva, o faceți din toată inima. O eventuală deziluzie poate fi pentru dumneavoastră teribilă, astfel încît să vă îndepărteze pentru mult timp de dragoste. ■

Traducere și adaptare:
Corneliu C. TOCAN,
Iulia DUMITRIU

Asociația Psihologică Americană și politica sa editorială (II)

AMERICAN
PSYCHOLOGICAL
ASSOCIATION

Asociația Psihologică Americană (APA) a fost înființată în 1892 și este principala organizație a psihologilor din Statele Unite ale Americii, cuprinzând, în prezent, peste 124 000 membri. Din anul 1925 este societate pe acțiuni. Scopul asociației îl reprezintă dezvoltarea și progresul psihologiei ca știință, profesie și mijloc de promovare a bunăstării umane.

Continuăm prezentarea altor aspecte ale activității APA (prima parte a apărut în numărul trecut al revistei PSIHLOGIA).

Dacă în privința stilului se mai discută, nu în același mod se pune problema, când e vorba de aplicarea principiilor etice care stau la baza scrisului academic și a căror respectare asigură atingerea a două scopuri: a) acuratețea cunoștințelor științifice și culturale prezentate și b) protecția drepturilor de proprietate intelectuală. Aceste principii au fost statuate într-un cod publicat de APA în 1992 sub titlu "Principiile etice ale psihologilor și codul de conduită".

Considerăm că prezintă interes pentru cititorii revistei PSIHLOGIA următoarele aspecte:

Art. 6.21. Raportarea rezultatelor

a) Psihologii nu fabrică date și nu falsifică rezultatele în publicațiile lor.

b) Dacă psihologii descoperă erori semnificative în datele pe care le-au publicat, întreprind măsuri rezonabile pentru a corecta erorile respective prin retragerea materialului, erată sau orice alte mijloace adecvate din domeniul publicisticii.

Art. 6.22. Plagiul

Psihologii nu prezintă extrase substanțiale sau elemente din operele altora ca fiind ale lor, chiar dacă citează în original opera

sau sursa datelor respective.

Art. 6.23. Creditul pentru publicare

a) Psihologii poartă răspunderea și sînt credițați cu calitatea de autori numai pentru lucrările pe care în mod real le-au realizat sau la a căror realizare au contribuit;

b) Creditul de a fi autorul principal și celelalte drepturi trebuie să reflecte exact contribuția științifică sau profesională a persoanelor implicate, indiferent de statutul lor. Simpla deținere a unei funcții, cum ar fi șef de departament/catedră

(director laborator de cercetare), nu justifică dreptul de autor. Contribuțiile minore la o cercetare sau la o scriere sînt recunoscute și sînt menționate corespunzător fie într-o notă de subsol, fie în cuvîntul introductiv.

c) Un om de știință este trecut ca autor principal al oricărui articol sau lucrare cu mai mulți autori dacă la baza acesteia stă teza sau disertația sa.

Art. 6.24. Republicarea datelor

Psihologii nu publică drept date originale, inedite, date ce au fost publicate anterior. Prin aceasta nu se exclude republicarea unor date dacă este însoțită de indicarea corespunzătoare a sursei sau autorului.

Art. 6.25. Punerea la dispoziție a datelor

După ce sînt publicate rezultatele cercetării, psihologii nu țin secrete datele pe baza cărora au ajuns la concluziile respective, ci, dacă le sînt solicitate, le pun la dispoziția și a altor specialiști care caută să reverifice concluziile prezentate. Datele astfel puse la dispoziție sînt folosite doar în acest scop.

Această regulă nu se aplică atunci cînd trebuie să se asigure confidențialitatea

asupra participanților sau când anumite drepturi legale de proprietate exclud punerea lor la dispoziția solicitantului.

Art. 6.26. Referenții și recenzii

Psihologii care primesc un material pentru studiu și evaluare - indiferent dacă acesta este prezentat pentru a fi publicat, pentru obținerea unei autorizări sau în scop de cercetare - păstrează confidențialitatea și respectă dreptul de proprietate al autorilor sau expeditorilor asupra informațiilor.

APA este proprietarul copyright-ului pentru toate materialele publicate în revistele sale. Prin urmare, oricine dorește să reproducă sau să republice un articol în întregime, să citeze un text mai mare de 500 de cuvinte, să copieze două sau mai multe tabele sau ilustrații/figuri trebuie să obțină o autorizație scrisă atât din partea APA, cât și a autorului materialului ce urmează să fie reprodus. APA acordă în general astfel de autorizații dacă este de acord și autorul, cu condiția ca pe prima pagină a materialului reprodus să se menționeze că este copyright APA și să se plătească o taxă pentru fiecare tabel, ilustrație sau pagină. Cererea pentru obținerea unor asemenea autorizații se trimite la oficiul pentru autorizații al APA.

APA nu cere o autorizație scrisă și nu percepe taxe când:

- autorii manuscriselor prezentate pentru evaluare în vederea publicării reproduc un singur tabel sau figură dintr-un articol, dar cu condiția ca să existe permisiunea din partea autorului articolului respectiv, i se recunoaște prioritatea și se precizează faptul că APA este deținătorul copyright-ului, făcându-se în acest sens o mențiune exactă și completă;

- autorii își reproduc propriul material publicat pentru uz personal

(de exemplu ca să pregătească o retipărire); totuși, dacă folosesc propriul material publicat în scopuri comerciale, autorii trebuie să obțină mai întâi autorizarea scrisă de la APA;

- instructorii și instituțiile de învățământ fotocopiază articole pentru activități nonprofit la clasă sau la bibliotecă;

- articolele apărute sub egida APA sînt folosite de serviciile de informare și documentare pentru a face rezumate.

Bibliotecile pot fotocopia mai multe exemplare decît prevede legea SUA cu privire la copyright, cu condiția să plătească o taxă pentru fiecare exemplar. Plata se face prin Copyright Clearance Centre (Centrul de verificare a copyright-ului).

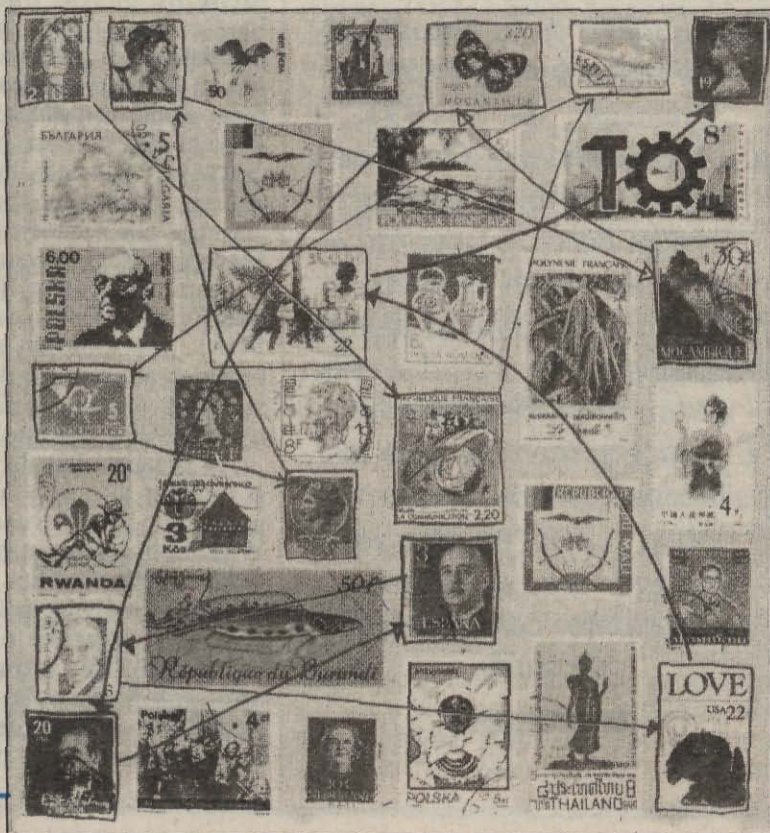
În orice caz, este de datoria autorului:

a) să obțină autorizația scrisă de la deținătorul copyright-ului pentru tot materialul reprodus;

b) să trimită la redacție copii ale autorizației respective, împreună cu manuscrisul acceptat pentru publicare. ■

I. ROTAR

Rezolvarea testului de pe copertă

CIA și PSIHOLOGIA

Analiza psihologică de la distanță a liderilor politici

■

În cadrul CIA (Central Intelligence Agency - SUA) a fost pusă la punct o metodă de psihanaliză de la distanță a liderilor politici (vezi "Psihologia" nr. 3, 1995, p. 24-26). Thomas Omestad - editor asociat al revistei "Foreign Policy" - prezintă o serie de cazuri concrete, reflectând preocuparea pentru psihologie a CIA. Totodată sînt discutate unele probleme teoretice și metodologice ale psihologiei politice. Credem că citorii revistei noastre vor înțelege responsabilitatea cercetătorilor care fac astfel de studii.

■

La sfîrșitul anilor '60, în cadrul CIA a fost creat un mic grup de specialiști pentru realizarea "portretelor psihologice" ale unor lideri politici. Astfel a luat ființă Centrul pentru analiza personalității și comportamentului politic, transformat mai apoi în Centrul de psihologie politică. Fondatorul și directorul timp de 21 de ani al acestui centru, Jerrold Post, a făcut studii de psihiatrie la universitățile Yale și Harvard, ca și o pregătire specială la Johns Hopkins School of Advanced International Studies. El este autorul "portretelor psihologice" ale lui Menahem Begin, premierul Israelului, și Mohammed Anwar El Sadat, președintele Egiptului, folosite de președintele SUA, Jimmy Carter, pentru medierea și încheierea tratatului de pace între Israel și Egipt, semnat la Camp David la 26 martie 1979 (vezi foto).

În prezent, Jerrold Post este profesor și director al programului de psihologie politică la Universitatea George Washington. Pentru înțelegerea personalității liderilor politici, a promovat o perspectivă interdisciplinară, cooptînd în echipa sa, alături de psihologi, și psihiatri, politologi, istorici, culturologi, antropologi. Rapoartele Centrului de psihologie politică ce conțineau evaluarea personalităților politice erau desti-

nate guvernului și președinției SUA. Fostul director al CIA, Stansfield Turner, declara: "Carter s-a arătat interesat de profilurile psihologice ale lui Begin și Sadat, realizate de Post, și a cerut ca această activitate de cercetare psihologică să continue". Totuși Centrul de psihologie politică a fost închis, iar specialiștii au fost transferați la alte unități din cadrul CIA. Nici unul din rapoartele Centrului nu a fost dat publicității. Se știe însă că, după ce a părăsit CIA, profesorul Jerrold Post a făcut portretele psihologice ale unor lideri precum Mihail Gorbaciov, Boris Elțin, Slobodan Miloșevici și Fidel Castro. Dar ceea ce a concentrat atenția publică asupra profilurilor psihologice ca niciodată mai înainte a fost portretul lui Saddam Hussein, realizat de J. Post în timpul crizei din Golful Persic. Interesul mass-media pentru materialul despre Hussein a fost intens, iar J. Post a prezentat portretul psihologic realizat în audierile Congresului SUA, fapt ce a încurajat autorizarea de către președintele Bush a utilizării forței militare împotriva Irakului.

În secret, Defense Intelligence Agency (DIA) analiza un alt profil psihologic al lui Hussein - o versiune confidențială realizată de CIA. Se evalua capacitatea militară a Irakului. Cu două zile înainte ca Hussein să ordone invadarea Kuwaitului, Walter Lang, un analist din cadrul DIA specializat pe problemele Orientului Mijlociu, a raportat superiorilor săi că Saddam Hussein a pus în linie de bătaie o forță militară mult mai mare decât cea necesară doar pentru intimidarea Kuwaitului, după cum pretindeau alți analiști. "Analizăm portretul psihologic al lui Hussein" - scria W. Lang. "El nu știe să se prefacă. Acest lucru nu făcea parte din vechiul lui model comportamental." Portretul psihologic al lui Hussein realizat de W. Lang nu era diferit în esență de cel făcut public de J. Post și se asemena foarte mult cu cel elaborat de John Heidenrich, alt fost analist DIA. După invazia Kuwaitului, profesorul J. Post a prezentat într-o audiență DIA profilul psihic al lui Hussein. Acesta ar suferi de "narcisism malign", de dezor-

ganizare periculoasă a personalității, caracterizată prin grandomanie extremă, paranoia și sadism feroce. Hussein visa gloria, se identifica total cu Nabucodonosor, regele Babilonului (605 - 562 î.e.n.) care a cucerit Ierusalimul, cu sultanul Saladin, cel care în anul 1188 i-a alungat pe cruciași din Ierusalim, cu Gamal Abdel Nasser (1918 - 1970), conducătorul mișcării de eliberare, ulterior președintele Egiptului. Kairallah, unchiul lui Hussein, i-a insuflat în tinerețe lui Saddam ura față de străini, ideologia Baas și naționalismul arab. După ce îl descrie pe Hussein ca pe un om fără milă, nutrinde visul mesianic de unificare sub conducerea sa a tuturor arabilor, analistul american recunoaște că acesta nu este un smintit. Se remarcă faptul că Saddam Hussein a arătat o surprinzătoare adaptabilitate. El nu are psihologie de martir, "se va retrage din Kuwait dacă va crede că își va salva puterea și își va menține demnitatea intactă"

Boris Elțin

- conchidea profesorul Jerrold Post.

Recent, J. Post a analizat cariera președintelui Boris Elțin. În viziunea acestuia, președintele afișează o "aroganță ce nu admite nici o opoziție" și își consideră adversarii politici ca "stupizi sau incompetenți"- fapt ce va conduce la confruntări sîngeroase cu Parlamentul Federației Ruse. ■

(Continuare în numărul viitor)

Traducere și adaptare:

C.S. ANGHEL și

Claudiu DEGERATU

după

"Psychology and the CIA:

Leaders on the Couch"

de Thomas Omestad,

în "Foreign Policy" nr. 95/1994

Saddam Hussein

Antrenament psihologic

Această probă psihologică nu prezintă un grad de dificultate prea ridicat. Dumneavoastră, cu siguranță, puteți să o rezolvați! Ceea ce contează este timpul în care reușiți să răspundeți corect la toate probele. Ordinea în care abordați șirurile de figuri este fără importanță. Dați însă soluțiile corespunzătoare, știut fiind că răspunsurile incorecte vă reduc punctajul. Rezolvați cât mai repede proba!

Exemplu de rezolvare

Simbolurile figurilor a, b, c și d se schimbă în raport unele cu altele, după anumite caracteristici. Cele 4 figuri sînt, după felul și numărul acestor caracteristici, foarte asemănătoare. Corespunzător gradului de asemănare, puneți simbolurile a, b, c și d în ordinea firească logicii de formare a șirurilor de figuri. Începeți totdeauna cu simbolul a!

Ce simbol - b, c sau d - urmează după a?

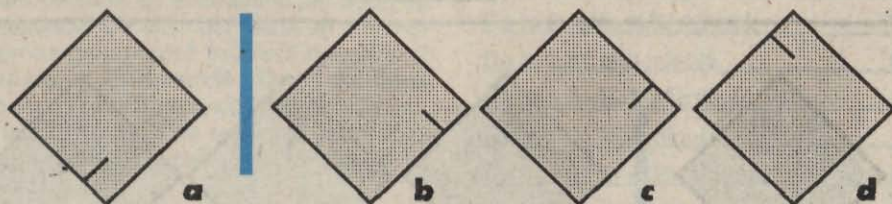
Trebuie să observați direcția și poziția liniei din interiorul pătratului. Simbolul c are, ca și simbolul a, aceeași direcție, dar într-o altă

poziție. Simbolurile b și d nu au nici aceeași direcție, nici aceeași poziție. Deci simbolul c urmează în mod firesc simbolului a.

Acum trebuie să aflați ce simbol - b sau d - urmează după simbolul c.

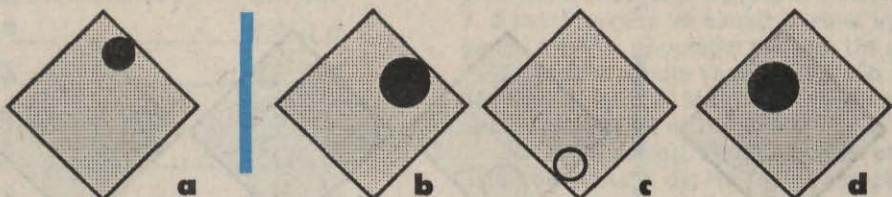
Urmînd același raționament, ajungeți la concluzia că după simbolul c trebuie plasat simbolul b. Aceasta înseamnă că răspunsul corect este cel înscris în casetă: a, c, b, d.

Notați ora exactă și începeți rezolvarea testului: care este ordinea simbolurilor?

a c b d

1

a

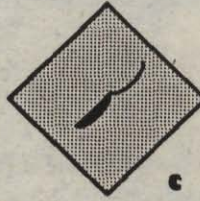
2

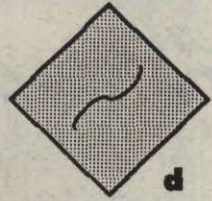
a

b

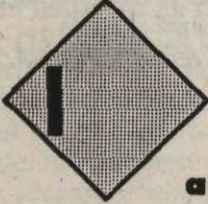
c

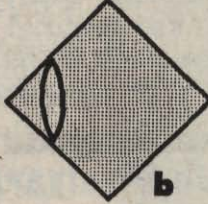
d

a

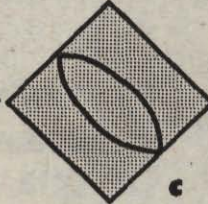
3

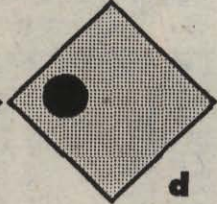
a

b

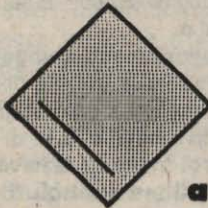
c

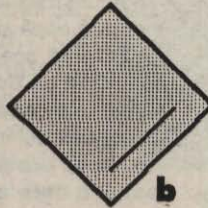
d

a

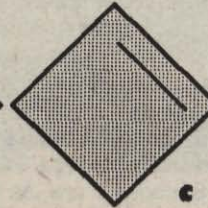
4

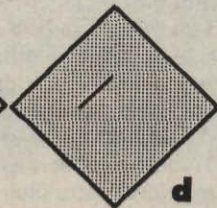
a

b

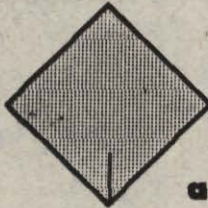
c

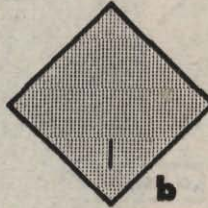
d

a

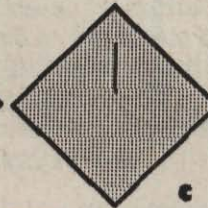
5

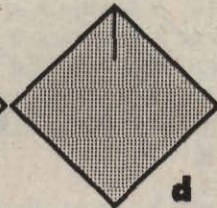
a

b

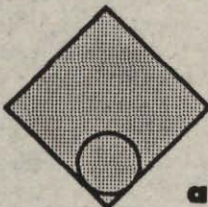
c

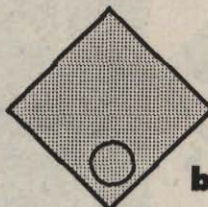
d

a

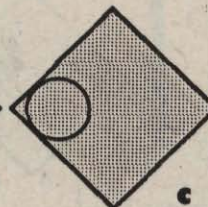
6

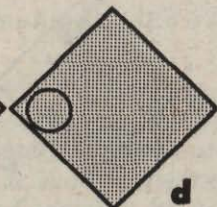
a

b

c

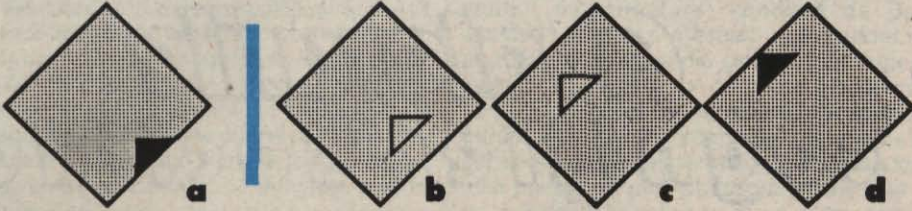

d

a

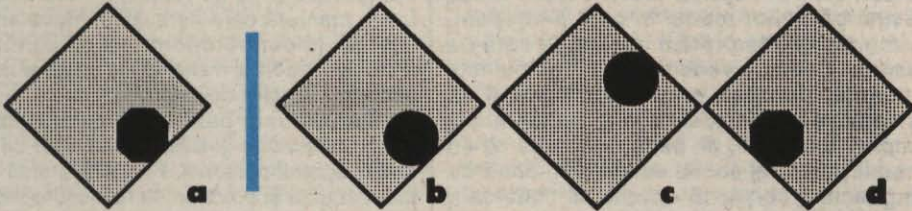
Psihotest

7

a

8

a

COTAREA ȘI INTERPRETAREA REZULTATELOR

Comparați răspunsurile dumneavoastră cu cele din tabelul de mai jos. Pentru fiecare răspuns incorect sînteți penalizat cu 15 secunde. De exemplu, dacă ați completat proba psihologică propusă de noi în 2 minute și 45 de secunde, dar ați dat două răspunsuri greșite, atunci, adăugînd la timpul utilizat încă 30 de secunde, înseamnă că ați rezolvat probele în 3 minute și 15 secunde.

Nr.	Răspuns corect
1	a b d c
2	a d c b
3	a d b c
4	a c b d
5	a d c b
6	a c d b
7	a d c b
8	a d c b

Timp de rezolvare	Puncte
Mai puțin de 2.16 minute	8
De la 2.16 la 2.30 minute	7
De la 2.31 la 3 minute	6
De la 3.01 la 3.30 minute	5
De la 3.31 la 4 minute	4
De la 4.01 la 4.30 minute	3
De la 4.31 la 5 minute	2
De la 5.01 la 6 minute	1
Mai mult de 6 minute	0

Dacă ați obținut 8 puncte, aveți, foarte probabil, o inteligență deasupra mediei. Cu 7, 6 sau 5 puncte vă situați în zona inteligenței medii a populației testate. Un scor de 4, 3 sau 2 puncte vă plasează sub media de inteligență. Mai problematic este dacă nu ați obținut nici un punct.

Dar nu vă necăjiți. Proba nu a fost etalonată pe populația din România, așa că nu reprezintă un test psihologic autentic, ci doar o probă pentru exersarea inteligenței. ■

Corespunzător duratei de rezolvare, se acordă următorul punctaj:

Traducere și adaptare:
Adina CHELCEA

Avatarurile cogniției sociale

Un aspect caracteristic al intelectului este faptul că, într-un grad sau în altul, elementele cognitive preexistente - preconcepțiile, noțiunile preconcepute - fac să devină părtinitor modul în care percepem, memorăm și interpretăm informația care ne parvine. Ceea ce vedem într-un tablou este influențat de ceea ce sîntem înclinați să așteptăm să vedem. Un stimul social relativ simplu - cum ar fi, de pildă, afirmația că un anumit personaj social este o persoană de rang mediu, obișnuită - poate să sune ca o apreciere părtinitor negativă unor admiratori ardenti ai respectivului personaj și ca o apreciere părtinitor pozitivă unora care îl detestă.

Unor subiecți, dintre care jumătate erau favorabili pedepsei capitale și jumătate îi erau nefavorabili, li se prezintă două noi cercetări semnificative. Un studiu confirmă, iar altul infirmă credințele existente la subiecți privitor la eficiența pedepsei cu moartea de a conta ca o piedică în calea crimei. Alții preopinienți, cît și oponenții pedepsei capitale acceptă imediat evidența care confirmă credințele lor, dar critică aspru evidența care le infirmă credința. Punerea părților în posesia unui corp de evidențe amestecate nu le-a limitat dezacordul, ci l-a sporit. De îndată ce o credință, o valoare, o atitudine se infiripă, ea influențează receptarea oricărei alte informații relevante. **Percepem realitatea filtrată prin spectacolul credințelor și valorilor preconcepute.** Într-un experiment, făcut cu studenți de la Universitatea din Oregon, li s-a cerut acestora să evalueze expresia facială a unui personaj politic. Subiecții cărora li s-a spus că este vorba de un lider fascist, vinovat de experimentele medicale barbare făcute în lagărele de concentrare naziste, îi judecă expresia ca fiind încruntată și crudă. Cel cărora li s-a spus că el a fost un lider în mișcarea antinazistă, salvînd, prin curajul său, mii de evrei de la exterminare, îi apreciază expresia facială ca fiind caldă și blîndă.

Funcția mnezică nu este o simplă copie a experienței anterioare, care ar rămîne depozitată în sertarele minții. Procedăm asemenea paleontologului, care, pe baza unui fragment rămas, reconstituie înfățișarea unui animal preistoric. Pornind de la un fragment de informație, reconstituim trecutul. Cum spune un

autor, noi toți avem un ego totalitar care reînvie continuu trecutul potrivit vederilor prezente. Sîntem înclinați să înregistrăm selectiv, să interpretăm și să ne reamintim evenimentele într-o manieră care ne susține idelle actuale. Preferința pentru informația de confirmare apare ca suport al menținerii la un nivel ridicat a stabilității imaginii de sine.

Potrivit unor date de cercetare, apar ca foarte răspîndite iluziile de cauzare, de corelare și control personal. Premoniția unui eveniment straniu și producerea lui neașteptată sînt observate și memorate mai pregnant și pentru un timp mai îndelungat decît evenimentele neobișnuite care nu coincid. Supraestimăm astfel frecvența cu care se produc evenimentele neobișnuite care coincid. Dorința de a constata o ordine, chiar și cînd sîntem expuși unei serii întîmplătoare de evenimente, ne conduce la a face atribuire. Legînd, prin atribuire, evenimentele de o cauză sau alta, facem ca lucrurile să pară mai previzibile și mai controlabile. O cercetătoare, Ellen Langer, a demonstrat prezența iluziei controlului asupra conduitei de la jocurile de noroc. Ea observă că, în asemenea situații, oamenii acționează ca și cum ar putea controla șansa evenimentelor, ca și cum ar putea învinge legea șansei, care susține jocurile de noroc. Astfel, jucătorii de zaruri se comportă adesea ca și cum ar putea controla rezultatele, printr-o aruncare mai moale pentru numere mici și printr-o aruncare mai hotărîtă pentru numere mari. Este evident că industria jocurilor de noroc poate, maximizînd pariurile, să prospere foarte mult de pe urma faptului că jucătorii sînt susceptibili de iluzia controlului.

Fenomenul statistic al regresiei spre medie - tendința scorurilor conduitei extreme de a se grupa în jurul mediei - este și el un gen de expresie a iluziei controlului. Mulți studenți care au obținut rezultate foarte bune la un examen vor obține probabil rezultate mai scăzute la examenul următor. Și invers, cei care s-au prezentat prost la primele examene vor îmbunătăți probabil performanța la examenul următor. Oamenii observă că rareori evenimentele pot să continue la o extremă neobișnuit de bună sau neobișnuit de rea. Experiența îi învață că atunci cînd ceva merge foarte bine, ceva merge prost și că, atunci cînd

viața este dură cu ei pe o anumită latură, pot să privească mai departe către lucruri mai bune. Antrenorul care își recompensează echipa după cel mai bun meci din sezon și-i hărțuiește pe componenții echipei după un joc excesiv de slab poate conchide cît de curînd că recompensa duce la performanțe slabe la jocul următor, în timp ce penalizarea îmbunătățește performanțele. Credințele prealabile pot genera o realitate sui-generis. Persoanele cu un simț puternic al autoeficienței, care cred în competența lor și în abilitatea de a se realiza, obțin, în fapt, mai mult, comparativ cu cele care au așteptări și aspirații mai coborîte.

Fenomenele descrise au o mare frecvență de apariție în contextul proceselor educaționale. Expectanțele profesorilor - mai mari în raport cu unii elevi, mai mici în raport cu alții - afectează, în general, performanțele elevilor. În funcție de impresia, corectă sau eronată, pe care și-o formează despre unii dintre elevii săi, ca fiind neobișnuit de capabili, sau despre alții, ca fiind neobișnuit de slabi, profesorul va aplica un tratament specific, solicitînd performanțe care să-i confirme așteptările*. Cercetările lui Rosenthal înclină să pună efectul pe seama mesajelor nonverbale: profesorii privesc mai mult, zîmbesc mai mult elevului potențial „superior” și-i încuviințează din cap mai frecvent prestațiile. Cauza nu este însă numai aceasta. Profesorii pot desfășura mai multe activități de instruire cu elevii percepuți de ei ca dotați, pot structura, pentru ei, obiective superioare, îi numesc mai frecvent să răspundă și le acordă mai mult timp de răspuns. La naștere un lanț de comportamente didactice, derivate dintr-o imagine, dintr-o credință, care pot realmente trage după ele un lanț de comportamente școlare, cu urmări uneori nebănuite.

Există și cercetări care sugerează că imaginile, credințele și expectanțele profesorilor sînt și cauză și consecință a performanțelor elevilor. Este cert că, la rîndul lor, expectanțele și mai ales comentariile elevilor - „profesorul x este interesant”, „profesorul y este plicticos” - îi afectează, deopotrivă, pe elevi și pe profesori. Subiecții care, într-un experiment de învățare, așteaptă să fie instruiți de un profesor competent, percep profesorul, care nu le cunoaște așteptările, ca fiind mai competent decît li se părea celor care au așteptări mai coborîte. O

*Evident, expectanțele coborîte ale profesorilor nu condamnă într-un mod definitiv un elev capabil și nici expectanțele ridicale nu transformă, ca printr-o magie, un elev cu probleme la învățătură într-un fruntaș al clasei. Natura umană nu-i chiar atît de flexibilă. Dar, oricum, un efect se produce întotdeauna.

echipă de cercetare, condusă de David Jamison (1984), a efectuat un experiment cu patru clase de elevi din ciclul școlar superior, instruite de un profesor ce tocmai fusese transferat. Elevilor din două clase li se spune, în cursul unor discuții interindividuale, că elevii ceilalți și echipa de cercetători evaluează foarte înalt profesorul și că profesorul însuși este plin de entuziasm în raport cu clasa. Comparativ cu clasele de control, ale căror expectanțe nu au fost potențate, acești elevi acordă, subsecvent, mai multă atenție activității de la clasă, capătă note mai bune la sfîrșitul unității de instruire și evaluează profesorul ca fiind clar în predare. Atitudinile pe care clasa le are față de profesor sînt deci la fel de importante ca și atitudinile profesorilor față de elevi.

Expectanțele pe care le avem față de o persoană ne determină să manifestăm față de aceasta atitudini ce-i pot induce comportamentul expectat. Cel care îi percep pe alții ca non-cooperanți vor fi gata să-i inducă să fie non-cooperanți. Credințele cu efect de autoconfirmare abundă în timpul conflictului. Percepția eronată pe care o persoană, un grup, un partid o au despre entități similare, văzute ca fiind agresive, refractare sau vindicative, le induce acestora conduite corespunzătoare de autoapărare, creîndu-se astfel un cerc vicios cu tendințe de autoperpetuare. Într-un experiment, studenți-bărbați au fost puși să vorbească la telefon cu femeii despre care credeau că sînt fie atrăgătoare, fie neatrăgătoare (pe baza fotografiilor arătate). Analiza comentariilor făcute de femeii în timpul conversațiilor relevă că femeile presupuse a fi atrăgătoare au vorbit cu mai mult entuziasm decît cele presupuse a fi neatrăgătoare. Credințele prealabile ale bărbaților îi determină să acționeze într-un mod care influențează femeile să se comporte astfel încît să confirme expectanțele bărbaților potrivit cărora persoanele atrăgătoare sînt persoane dorite.

Formulînd un plan al modului cum dorim să acționăm, într-o situație dată, sporim probabilitatea că, real, vom acționa potrivit planului. Prin intermediul acumulării și punerii în funcțiune a acestor pre-operații mintale, fiecare își construiește propria sa realitate socială. Dar modul în care fiecare îi vede și-i tratează pe alții în contextul acestei realități sociale create reflectă modul cum alții îl văd și-i tratează pe el. Orice conduită socială este o replică la altă conduită socială. ■

Știința rezolvării conflictelor

Cine are nevoie de cunoștințe și abilități de rezolvare a conflictelor? Evident, fiecare dintre noi. Este drept că acestea țin de pregătirea profesională a celor care lucrează direct în rezolvarea conflictelor (RC), ca mediatori sau conciliatori. Ele sînt indispensabile și celor ale căror responsabilități profesionale le cer să se ocupe de conflicte și rezolvarea acestora: asistenți sociali, magistrați, ingineri, manageri ai resurselor umane, consilieri, oficialități. Dar tot atît de adevărat este că orice femeie sau bărbat, orice copil sau bătrîn sînt interesați într-o corectă rezolvare a conflictelor.

De ce am mai adăuga acum la grijile noastre o "materie" suplimentară de învățat?

Priceperea de a rezolva conflictele este de folos atît individului, cît și societății - de fapt, tot individului. A avea controlul asupra conflictelor care vă afectează constituie un drept fundamental (ca acela de a ști să citești și să socotești). Libertatea, democrația și dezvoltarea socială depind de exercitarea acestui drept. Complexitatea perioadei pe care o traversăm îi cere fiecăruia să cunoască **mecanismele rezolvării conflictelor**, ca elemente de bază ale pregătirii pentru viață.

Stella Cornelius (1994) schițează profilul comunității care știe să-și rezolve conflictele etic și nonviolente: omul capătă nu doar sentimentul securității psihologice și fizice, dar și putere personală, ca rezultat al dezvoltării capacităților de consultare, opțiune și participare. Decalajul dintre cei puternici și cei slabi se reduce, deoarece capacitățile de a rezolva conflictele îi toni-

fică pe cei care credeau că vocea lor nu este deloc auzită sau că le este refuzat orice rol. Asertivitatea adecvată, capacitatea de a-i asculta necazurile celuilalt, forța colaborării și voința de a rezolva sînt caracteristici cheie pentru o comunitate care prețuiește contribuțiile tuturor membrilor săi.

Valorile centrale ale unei comunități care știe să-și rezolve conflictele sînt libertatea alegerii, responsabilitatea individului și promovarea unei societăți echitabile. Ea va trebui să fie aptă să genereze variante opționale, să lărgească perspectivele, să avanseze soluții creative mai degrabă decît să devină prizoniera polarităților bun-rău, corect-greșit.

The Conflict Resolution Network, (Rețeaua Internațională de Rezolvare a Conflictelor), cu sediul în Australia, vine cu perspective inedite asupra conflictelor și științei rezolvării lor. Scopul științei RC nu este ignorarea, negarea sau eliminarea conflictului din viață. Nu servește nimănui să pretinzi că nu există nici un

12 capacități utile în rezolvarea conflictelor

Abordarea victorie/victorie

O nouă perspectivă asupra conflictului și cooperării și posibilitățile de a obține avantaje reciproce.

Răspunsul creativ

A vedea conflictele ca șanse pozitive. Deși conflictele sînt văzute de obicei ca niște crize, ele pot fi privite și ca o invitație pentru schimbarea pozitivă.

Empatia

A vedea punctul de vedere al celeilalte persoane. Să recunoști motivația care stă în spatele comportamentului aparent neglijent al celorlalți oameni.

Încrederea adecvată în sine

A-ți cunoaște nevoile și drepturile și a ști să le formulezi în mod clar.

Introducerea în mediere

A înțelege rolul special al mediatorului și importanța neutralității.

Puterea

A distinge între puterea datorată postului (funcției), personală și cea cooperantă și a lupta împotriva puterii care se exercită împotriva altei persoane.

Controlul emoțiilor

A-ți ține sub control furia și frustrarea.

Dorința de a rezolva

Înțelegerea rolului pe care îl joacă resentimentul într-o negociere ce se vrea reușită.

Reprezentarea grafică a conflictului

Capacitatea de a-ți reprezenta grafic conflictul, ceea ce include investigarea nevoilor și preocupărilor care stau la baza acțiunilor celor implicați în conflict.

Schițarea opțiunilor

Crearea unei liste de variante, din care cei implicați în conflict să poată alege acțiunile convenabile pentru ambele părți.

Introducerea în negociere

Crearea unor împrejurări convenabile pentru a colabora în găsirea soluției; sintetizarea intereselor care diferă; îndreptarea spre noi echilibre, acorduri și contracte.

Lărgirea perspectivelor

Recunoașterea faptului că punctul tău de vedere este doar unul din multe altele și identificarea poziției conflictului într-un context mai larg și pe o perioadă mai îndelungată.

conflict, nici să te simți vinovat sau rușinat că ești implicat în conflicte. Conflictul face parte din viață, căci el rezultă din diferențele dintre oameni, cu punctele lor de vedere diferite, cu nevoile lor diferite. Ceea ce face știința RC este să accepte conflictul, dar să-l transforme într-o oportunitate pozitivă, de cunoaștere, echilibru și progres.

Deși există un moment în care RC nu este imediat aplicabilă – violența o dată declanșată, primul pas este protejarea victimelor –, în schimb, abilitățile de rezolvare a conflictelor pot fi utile în prevenirea violenței și în restabilirea relațiilor după consumarea actelor de violență.

Mulți dintre noi sîntem partizanii sinceri, teoretic vorbind, ai rezolvării nonviolente a

conflictelor, dar cînd sîntem confrunțați cu conflictul viu și brutal, reacționăm impulsiv.

Experiența pe care v-o propunem este de a vă ajuta să cunoașteți propriul stil (spontan sau dobîndit) de RC, cît și pe al celor cu care sînteți în contact, și să vă dezvăluiți abilitățile de rezolvare a conflictelor, prin exerciții de autocunoaștere și de antrenament.

La sfîrșitul acestui serial sperăm să vă fi format cele 12 componente de bază ale rezolvării conflictelor, pe care le publicăm acum și care fac substanța unui curs de rezolvare a conflictelor. ■

(Continuare în numărul viitor)

Dr. Ana STOICA-CONSTANTIN,
Institutul de Științe Socio-Umane Iași

COMPUTEROFOBIA:

realități și ficțiune

Teama de calculator

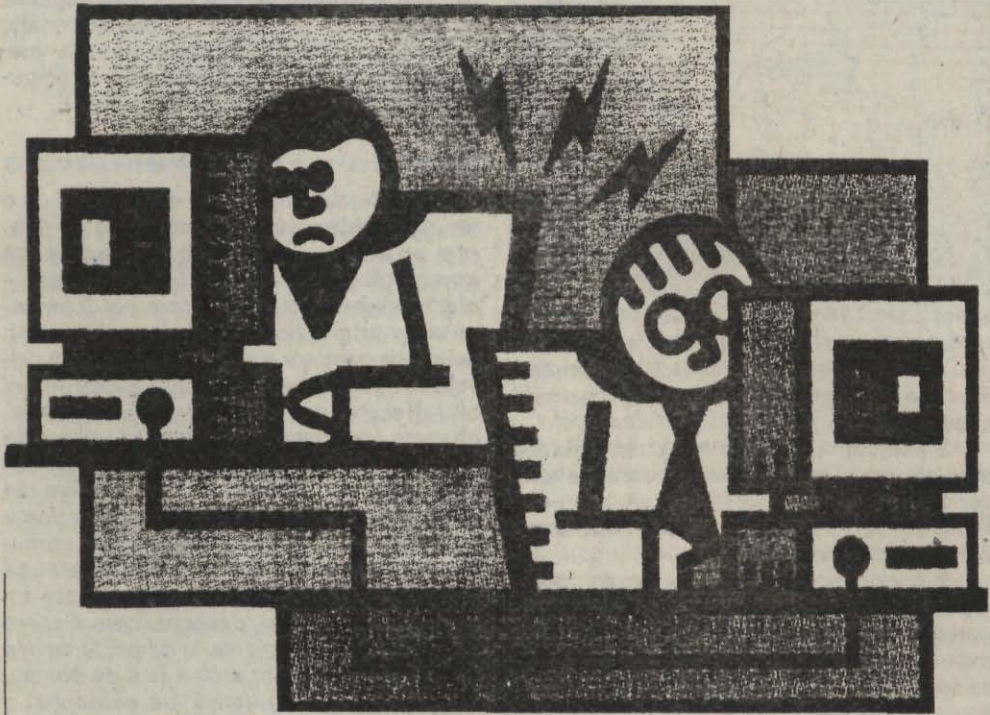
In zilele noastre, calculatoarele sau computerele au câștigat mult în popularitate; ele au influențat viața socială, economică, munca, școala, familia, au devenit, cu alte cuvinte, o parte componentă a societății. Computerele au reușit să schimbe profilul multor activități profesionale. Ele ajută cercetătorul științific în munca sa, pe profesor să predea într-o manieră mai atractivă, elevul să înțeleagă mai bine și mai repede materia predată, bibliotecarul să-și organizeze biblioteca, directorul unei întreprinderi să-și desfășoare activitatea managerială, pe micul întreprinzător să-și țină la zi gestiunea etc. Utilizatorii de computere folosesc diferite programe mai mult sau mai puțin specializate: procesoare de texte, baze de date, pachete de programe statistice etc. Ceea ce li se cere este să interacționeze sau să "converseze" cu calculatorul în maniera specifică acestuia, utilizând o serie de comenzi, reguli conversaționale, acțiuni motorii etc. Reacțiile psihosociale pe care le au debutanții față de calculator și produsul informatic cu care se confruntă cunosc însă o gamă largă de manifestări: de la acceptare și receptivitate entuziastă pînă la o respingere totală, uneori cu atitudini și reacții violente. Așa a apărut termenul de "computerofobic" care, în linii generale, desemnează indivizii care opun rezistență vizavi de utilizarea calculatoarelor. (Fobia este definită ca o teamă intensă care domină persoana respectivă, deși cel în cauză recunoaște deschis inutilitatea anxietății sale.) Se estimează că, în medie, între o treime și o pătrime din populație manifestă fobie față de calculator. Desigur, comportamentul fobic nu privește numai utilizarea calculatoarelor: el poate apărea în orice activitate care se pretează la intervenții inovatoare (în literatura psihosociologică întâlnim adesea, cu aceeași conotație, termenul de "rezistență la schimbare"). Ca o particulari-

tate prezentă, comportamentul fobic se manifestă frecvent în conexiune cu activitățile supuse procesului de automatizare, robotizare și informatizare, de la cele mai simple activități casnice la cele industriale de mare complexitate. Este vorba de o simplă atitudine față de automatizare și tehnologiile avansate și nicidecum de un comportament patologic. Ea se referă atât la bărbați, cât și la femei, este independentă de pregătirea sau formația profesională. Problema este serioasă atât prin consecințele economice, cât și individuale (de sănătate psihică) și a generat numeroase cercetări cu caracter interdisciplinar în speranța găsirii unor soluții adecvate (M.J. Brosnan și M.J. Davidson, 1994). Vom prezenta pe scurt rezultatele unor studii care s-au ocupat de problema în chestiune, oferind totodată și unele recomandări atât utilizatorilor cât și proiectanților de produse informatice.

Delimitări psihologice

"Computerofobia" sau "aversiunea față de computere" a fost analizată de psihologi, sociologi și informaticieni. Încercînd să-i dea un cadru de referință, Jay (1981) o definește astfel: ● o respingere, evitare a discuțiilor sau exprimării părerilor despre calculatoare ● teama sau anxietatea în fața calculatoarelor ● aprecieri ostile sau agresive cu privire la calculatoare. Sînt astfel identificate componentele computerofobiei: **comportamentală, emoțională și atitudinală**. Pentru Rosen și Weil (1990), computerofobia este o manifestare multidimensională caracterizată prin: ● anxietate legată de interacțiunea prezentă sau viitoare cu calculatorul sau tehnologia computerizată ● atitudine generală negativă față de computere, operarea cu acestea sau impactul lor social ● interpretare negativă ori declanșarea unui dialog intern în timpul interacțiunii prezente sau când se planifică o activitate cu calculatorul.

Este de domeniul evidenței faptul că la

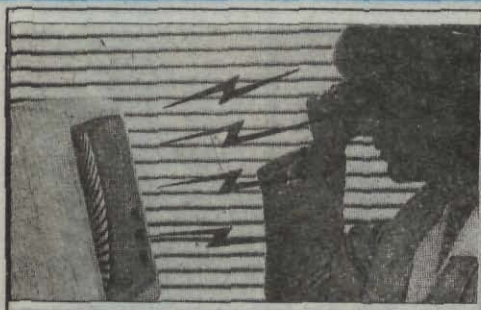
baza fenomenului computerofobic stau o serie de componente psihologice care grăvesc în jurul unor trăiri afective. Declanșarea lor este generată de condiții obiective pe care le putem dihotomiza, apelând la limbajul informatic, în condiții **hard** și condiții **soft**. Condițiile **hard** se referă la calculator ca instrument de lucru, la elementele de proiectare ergonomică (lizibilitatea ecranului, accesul la sistemul fizic conversațional, confortul operațional etc.). Condițiile **soft** au în vedere designul produsului informatic utilizat, compatibilitatea dintre modelul mental al utilizatorului și modelul conceptual al proiectantului; cu cât sînt mai distanțate cele două modele, cu atât crește prăpastia dintre utilizatorul unui produs informatic și produsul însuși, acesta fiind pur și simplu respins în favoarea altuia mai „prietenos” sau accesibil. Condițiile **soft** includ și ceea ce numim „cultură informatică”, adică aspectul educațional. Orice produs informatic pretinde o pregătire specială pentru a se putea opera cu el. Sistemul de instruire nu este deloc indiferent. Utilizarea unor mijloace psihopedagogice adecvate va duce la o percepție pozitivă a produsului informatic. Un produs însoțit de un „tutorial” sofisticat (sau sistem de „help”-uri stufos) și un manual de utilizare volumi-

nos, redactat pe baza bunului simț al proiectantului și nu după criteriile psihopedagogice științifice, vor fi sortite unui eșec sigur. Exprimîndu-ne în termeni de piață, produsul nu se va vinde.

Un aspect important în utilizarea calculatorului îl constituie particularitățile individuale ale utilizatorului. Se au în vedere sexul, nivelul educațional, anumite componente ale personalității, unele particularități fizice, starea de sănătate etc. Notăm că tendința actuală în proiectarea de produse informatice este de a estompa influența distorsionantă a particularităților individuale de operare, o cale nouă de intervenție fiind și tentativele de proiectare de produse informatice adaptabile.

Sexul și computerofobia

Femeile sînt mai computerofobice decît bărbații? Se știe că în multe profesii se pot identifica diferențe de sex legate de performanță. Există profesii considerate ca fiind tipic feminine sau cu o afluență preponderent feminină, cum sînt cele de secretariat, contabilitate, gestionare de date primare etc., profesii în care se utilizează calculatorul și diverse produse informatice. Astfel, s-au

inițiat cercetări care au abordat tema diferențelor de sex în performanțele legate de prestarea activităților cu caracter informatic. Studiile de metaanaliză au permis unele generalizări:

- persoanele de gen masculin sînt mult mai favorabile calculatoarelor decît cele de gen feminin

- bărbații știu mult mai multe despre calculatoare decît femeile

- s-a observat că structura psihologică legată de sex ar fi un factor implicat în computerofobie; masculinitatea corelează cu atitudinea pozitivă față de informatică, în timp ce feminitatea corelează cu anxietatea față de calculator. Desigur, aceasta nu înseamnă că ar exista diferențe de sex (biologice) în comportamentul computerofobic

- absolvenții cursurilor de pregătire în informatică sînt la fel de buni ca și absolvenții, femeile oferind chiar un procent augmentat de performanțe superioare decît bărbații

- în ultimul timp cercetările și-au deplasat interesul de la explicațiile biologice legate de diferențele de sex spre explicațiile de natură social-educatională. În școlile cu sistem de învățămînt mixt, se consideră că activitatea cu calculatorul este una tipic masculină, performanțele fiind și ele în favoarea băieților. În școlile de fete acest fenomen nu apare, performanțele fetelor fiind similare cu ale băieților.

Aparentele diferențe de sex constatate cu ocazia cercetărilor întreprinse în acest cadru conduc tot mai mult spre evidențierea rolului major jucat de reprezentările sociale despre computere și informatică. Tendința de masculinizare a calculatorului a atras după sine clișeu social că familia de profesii atașată acestuia este una tipic masculină. În realitate, între performanțele femeilor și ale bărbaților antrenați în aria largă a informaticii nu apar diferențe semnificative.

Vîrsta și nivelul de pregătire școlară nu corelează cu comportamentul computerofobic.

Dar o experiență interacțională negativă cu calculatorul sau cu un produs informatic poate duce la evitarea și construirea unei atitudini negative ori comportament computerofobic.

Anxietate și computerofobie

Anxietatea, în general, este privită ca o reacție emoțională neplăcută trăită de diferite persoane în situații percepute ca amenințătoare. Computerele – se pare – oferă suficiente elemente care pot fi percepute ca primejdioase de către utilizatori: teama de pierdere a datelor introduse în calculator, percepția imposibilității controlării situației, teama de a fi evaluat negativ, absența familiarizării cu limbajul utilizat de calculator sau pentru operarea cu un produs informatic etc. Cu alte cuvinte, fiecare din căile de interacțiune cu calculatorul poate constitui o sursă de anxietate. Unii cercetători din acest domeniu au constatat că anxietatea legată de calculator este un fenomen situațional, pasager, care dispare pe măsură ce experiența în domeniu devine mai bogată. Între anxietatea față de computer și față de matematică s-a evidențiat o corelație semnificativă, fapt ce dovedește o origine și mecanisme similare. Totuși, computerofobia nu este o versiune adultă a fobiei față de matematică. Cu cîtva timp în urmă, computerul a fost considerat o unealtă matematică misterioasă care poate fi mînuită numai de operatori cu cunoștințe solide de matematică; în prezent, computerele se pot găsi în cele mai diverse locuri, ele prestînd variate servicii, independent de cunoștințele de matematică și matematicieni.

Între anxietate și performanță, în general, și performanța în informatică, în special, corelația este negativ-semnificativă, adică pe măsură ce crește nivelul anxietății, asistăm la o scădere a performanței. Anxietatea, arată B. Sneiderman (1979), influențează motivația și performanța utilizatorului de produse informatice. ■

(Continuare în numărul viitor)

Prof. univ. dr. Horia PITARIU,
Universitatea "Babeș-Bolyai"
Cluj-Napoca

CE SÎNT "SAVANȚII IDIOTOI"?

Pe cine numim așa?

"Savanții idioti" constituie o categorie stranie și senzațională de persoane la care coabitează niveluri extrem de diferite ale dezvoltării unor variabile de personalitate. Astfel, un individ nu doar "prost", deci la limita dintre normalitate și oligofrenie, ci chiar oligofren de-a binelea (debil mintal, imbecil sau idiot), ne surprinde deodată printr-un talent excepțional. El interpretează cu virtuozitate opere muzicale, proiectează și apoi realizează obiecte uimitoare, pictează divin, face calcule matematice la întrecere cu calculatorul, dar mai ales are o memorie - este drept că de cele mai multe ori selectivă - prodigioasă.

Pentru desemnarea acestor ființe interesante, care stîrnesc admirație și compasiune, psihologii continuă să caute termenul cel mai adecvat, dar care cu siguranță că va fi găsit numai după ce vor fi descifrat taina acestor cazuri care se abat atît de mult de la normă. Pînă atunci vor mai circula sinonime ca "imbecil talentat", "savant retardat/înapoiat", "savant schizofrenic", "savant autistic", "persoană fără minte, dar talentată", "sindromul savantului", "persoane cu fragmente de geniu". Cele mai multe cad în eroarea de a defini *pars pro totum*, căci în categoria acestor subiecți nu intră doar imbecilii, nici doar idioti; apoi, nu toți sînt autistici (izolați, retrași, fără interese sociale), după cum nu toți indivizii autistici prezintă talente extraordinare. Și totuși, denumirea care s-a impus este cea de "savant idiot", în pofida inexactității ei, căci nu numai idiotii pot fi implicați, ci și celelalte grade de oligofrenie; în plus, acești deficienți intelectual nu au nimic în comun cu capacitatea de gîndire abstractă și productivă a omului de știință. Este evident că lumea științifică a optat pentru o denumire tot atît de paradoxală pe cît este și realitatea la care trimite.

Cum se explică fenomenul?

În căutarea cauzelor fenomenului de "savanți idioti" persistă controversele și deruta, lucru lesne de înțeles atît timp cît sîntem conștienți că etiologia este complexă și nu singulară.

Făcînd abstracție de psihologii care

neagă însăși existența "savanților idioti" ca fenomen specific, pe motivul că aceștia n-ar fi în realitate oligofreni, ci autentic inteligenți, sau că abilitățile lor extraordinare ar sta la îndemîna oricărui ins normal înzestrat cu o anumită înclinație, ne confruntăm totuși cu autorii care admit fenomenul, dar ezită între a considera calitățile "savanților idioti" ca fiind *native* sau *dobîndite*.

"Savanții idioti" au unele performanțe pe care le pot realiza și persoanele normale care fac antrenamente speciale. În sprijinul acestei ipoteze se aduce cazul oligofrenului care cunoștea într-adevăr toate amănunțele circulației trenurilor, dar obișnuia să le și învețe, repetîndu-le din cînd în cînd. E mai probabil că numai o *excelentă predispoziție* - dacă o mai putem numi doar predispoziție -, evident înnăscută, putea calma plînsul fetiței la auzul muzicii interpretate la pian, sau îi putea permite aceluiași copil, la numai 8 luni de viață, să fredoneze o arie din "Rigoletto". Numai o dotare genetică de excepție îi putea permite, de asemenea, lui Leonard să fredoneze melodii auzite la radio înainte de a învăța să vorbească, iar Nadiei să deseneze excelent la vîrsta de 3 ani. Asupra acestui punct credem că nu mai pot exista dubii; predispozițiile se cultivă prin învățare, prin antrenament, dar o învățare disperată fără un astfel de suport nativ este sortită nivelului mediu.

Se mai presupune că o *anomalie biochimică* prezintă la copiii autistici ar fi

Cazul nr. 1

James Henry Pullen era cunoscut sub numele de "Geniul de la Azilul Earlswood", pentru talentul și perfecțiunea cu care proiecta și executa miniaturi. Capodopera acestui oligofren era o navă cu aburi, model secolul XIX (Pullen a trăit între anii 1838-1916). Nava era lungă de 3 m și îngloba peste un milion de cuie din lemn, plus cîteva mii de nituri

factorul comun al autismului și al abilităților excepționale. Supoziția nu rezistă însă în fața evidenței că nu toți autiștii sînt "savanți idioți" și invers, nu toți "savanții idioți" sînt autiștii.

Înșuși autismul ar putea fi cauzat/stimulat de factori postnatați, ambientali. Dacă Harriet era un copil autiștic (probabil datorită izolării totale față de societatea copiilor la care o supusese mama sa), în schimb devenise o adultă sociabilă. *Ignorarea totală a elementului social* ar putea fi, pe de altă parte, una din explicațiile mării performanțe: autiștul își canalizează întreaga energie mentală în direcția activității care îl pasionează, blocînd orice bruiă din afară. Dar și invers: izolarea socială din copilărie nu numai că nu reușește să condiționeze excelența unei abilități, dar, după cum se știe, ea are efecte malefice asupra dezvoltării intelectuale, psihice, sociale, în general asupra personalității copilului.

Un incident prenatal nefast (o spaimă trăită de mamă înainte de nașterea fetiței Harriet) sau unul postnatal (encefalita epidemică a lui Leonard) pledează pentru *modificările organice, fiziologice și chimice* care stau la baza nu numai a handicapului intelectual general, dar implicit și a uneia din variantele sale; handicapul împodobit de o floare rară: abilitatea, performanța excepțională.

În tentativele de explicare a fenomenului "savanți idioți" s-a ajuns și la ipoteza că aceștia dau randamente atît de spectaculoase numai ca rezultat al capacității lor speciale de a-și focaliza atenția asupra unui punct extrem de redus, de a-și mobiliza întreaga energie cognitivă asupra obiectului activității lor și, nu în ultimul rînd, de a persista în această tensiune cognitivă. Ei "fac proză fără să știe", ca Monsieur Jourdain al lui Molière, căci nu în mod deliberat sau ca urmare a educației reușesc să fie atît de absorbiți de activitatea preferată. Se pare că la aceasta concură, pe lîngă dezinteresul față de lume al autiștului, handicapul lui intelectual: absența preocupărilor intelectuale profunde, lipsa gîndurilor și a stimulărilor interioare îi disponibilizează toată energia cognitivă. Cum o folosește "savantul Idiot"? Uneori perseverînd diabolic în acțiuni absolut neinteresante pentru omul normal: învățînd numere de telefon, spun unii psihologi (și totuși unii le rețin de la prima lectură!), sau diferite date geografice, ori observînd detalii care scapă individului normal. Logic vorbind, găsăm că este perfect posibil ca, lipsindu-i

Cazul nr. 2

Anne Anastasi și Raymond Levee (1960) prezintă cazul unui *debil mintal, Leonard, cu excepționale capacități muzicale, dublate de hipermnemie. Performanțele lui Leonard erau impresionante. Cînta la pian în mod remarcabil și o cunoscută orchestră de cameră americană l-a invitat să cînte la pian la repetiții. Cîțiva mari muzicieni au remarcat excelența tehnicii sale. Cînd cînta, prindea orice nuanță a muzicii, fața lui exprimînd emoția, forța și concentrarea unui perfecționist care a exersat 9 ore pe zi pentru a atinge performanța la care aspira. Cînd Leonard asculta muzica interpretată de alții, era critic și informat.*

Era un excelent cititor muzical, dar cînta și după ureche. Încă înainte de a vorbi, el fredona melodiile pe care le auzea la radio; avea talentul unui acordor perfect. Avea cunoștințe impresionante despre muzică și muzicieni: știa multe despre compozitori și detalii biografice; înțelegea ca un expert compozițiile acestora. Leonard avea și alte talente: memoria perfect informația scrisă. O dată a redat fără greșală, după o singură lectură, trei pagini despre George Washington. Un articol, tot de trei pagini, despre Th. Edison a trebuit citit de două ori. Avea impresionante cunoștințe biografice despre autori din diverse domenii. Memoria era prodigioasă și în privința fixării exacte a momentelor din viața sa ori a familiei.

În rest, Leonard era un eșec total. Om de 40 de ani, manifesta un comportament absolut pueril. Uneori balansa obiectele deasupra capului și apoi le azvârlea în jur sau gesticula în mod ciudat, ori

săruta tot ce vedea, se strîmba, vorbea în fața oglinzii sau începea brusc un dans ciudat. Uneori era necioplit, lingîndu-și farfuria după masă, împingîndu-i pe necunoscuți etc. Era leneș: îi trebuia o jumătate de oră ca să se îmbrace și nu se încălța pînă nu i se spunea. Cînd se îmbrăca, mama sa trebuia să-i pună hainele dinainte în ordine, altminteri puneă pe el ce-i cădea la mînă. Nu manifesta nici un interes sexual și nu sesiza diferențele dintre bărbați și femei. Era apropiat numai de mama sa și de cline. Dacă cineva din familie lipsea o zi sau mai multe, el nu dădea nici un semn că i-ar fi remarcat absența.

Avea un comportament excesiv de rigid, cea mai mică tulburare a rutinei cotidiene producîndu-i mari dezechilibre. Dacă masa nu-i era servită la ora obișnuită, refuza mîncarea și devenea agitat. O dată, cînd profesorul său a venit mai devreme cu 15 minute, el a fost atît de trist, încît nu i-a deschis ușa și nu l-a primit înăuntru.

Se pare că o encefalită epidemică pe care o contractase imediat după naștere era cauza. S-a observat la un an. Băiețelul a vorbit la 5 ani; chiar ca adult vorbea cu un ton foarte înalt și pueril.

La 40 de ani, performanța mentală era comparabilă cu a unui copil de 10 ani. În cele din urmă a învățat să citească, dar niciodată nu a părut să înțeleagă realmente conținutul a ceea ce citea. Dacă un pasaj era precedat de un rezumat, el nu reușea să înțeleagă de ce autorul se repetase. Nu reușea să sesizeze asemănările și deosebirile la teste sau să completeze propoziții, să înțeleagă proverbele ori să povestească ceva cu cuvintele sale. Era un handicapat ce trebuia îngrijit și supravegheat.

operațiile mintale, înțelegerea semnificației cuvintelor și a raporturilor dintre ele, atenția "savantului idiot" să se concentreze exclusiv asupra formei sau sunetului. Așa am putea înțelege cum de pot reproduce unii dintre ei pagini întregi dintr-o limbă total necunoscută.

Mecanismele intime de funcționare mentală rămîn încă neclare, cercetătorul fiind privat de posibilitatea valorificării datelor introspecției post-factum. Se bănuiește însă că ei își dezvoltă, cel puțin în calculul matematic, propriile circuite mult mai eficiente, în pofida faptului că persoane normale, ca matematicianul A. Aitkin, nu procedează în vreun mod ocult.

Să nu neglijăm nici alte posibile explicații ale dotării unilaterale, una deosebit de plauzibilă fiind specializările stricte ale zonelor sau celulelor corticale. Trecînd în subsidiar faptul că funcțiile emisferelor cerebrale, ca și ale microzonelor, pot fi interșanjabile, putem admite totuși posibilitatea ca supranormalitatea unei aptitudini a "savantului idiot" să fie efectul suprad dezvoltării centrului răspunzător (din punct de vedere anatomic, chimic sau funcțional).

În fine, la "savanții idioți" se pare că nu intervine efectul Ebert-Meumann, care înseamnă că învățarea pentru o anumită dată condiționează uitarea după aceea dată. Propunîndu-și să rețină "pînă mîine, cînd voi da examen", își programezi inconștientul să-ți păstreze informația în stare de disponibilitate numai pînă mîine, după care o uită. "Savanții idioți" nu au obiective în învățare, ei se dedau numai din plăcere activităților în care succesul anterior i-a satisfăcut. Motivația este exclusiv internă, "savantul idiot" găsește împlinirea în însăși realizarea actului de a cînta, desena, calcula, proiecta sau construi, fără să-și propună a învăța ceva din ele, pentru a da seama ulterior în fața cuiva. ■

(Continuare în numărul viitor)

Dr. Ana STOICA - CONSTANTIN,
Centrul de Cercetări Socio-Umane Iași

Referințe bibliografice

M. Howe (1989). *Fragments of Genius. The Strange Feats of Idiots Savants*, Routledge, London and New York.

Anne Anastasi, R. Levee (1960). *Intellectual Defect and Musical Talent: A Case Report*, in: *American Journal of Mental Deficiency*, 64.

M. Scheerer, Eva Rothmann and K. Goldstein (1954). *A Case of "Idiot Savant": An Experimental Study of Personality Organization*, in: *Psychological Monographs*, 53 (4), no. 269.

D.S. Viscott (1970). *A Musical Idiot Savant*, in: *Psychiatry*, no. 33.

Aveți simțul disciplinei?

Pentru a afla dacă sînteți sau nu disciplinat, răspundeți cu DA sau NU la cele zece întrebări care urmează.

1. La serviciu, contestați adesea sarcinile pe care le primiți?

DA NU

2. Sînteți de acord cu următoarea afirmație: "Este nevoie de minimum de disciplină pentru a reuși să faci ceva stabil și corect"?

DA NU

3. Dacă sînteți la volan, respectați întotdeauna limitările de viteză?

DA NU

4. Vi se întîmplă să călătoriți (cu trenul sau cu autobuzul) fără a avea bilet?

DA NU

5. Vă sculați dimineața la aceeași oră, imediat ce sună ceasul deșteptător?

DA NU

6. Respectați întotdeauna majoritatea aleasă prin vot, chiar dacă aceasta nu corespunde ideilor și dorințelor dv.?

DA NU

7. V-ați certat deja cu unul dintre șefii dv.?

DA NU

8. Întîrziati adesea la întîlniri?

DA NU

9. Respectați, încă din copilărie, reguli stricte de igienă și curățenie, oricare ar fi locul în care vă găsiți?

DA NU

10. Ați fost prins(ă) deja în flagrant delict față de un regulament sau o legislație?

DA NU

Cotarea și interpretarea rezultatelor

Acordați-vă un punct dacă ați răspuns cu DA la întrebările 2, 3, 5, 6 și 9 și tot un punct pentru răspunsurile cu NU la întrebările 1, 4, 7, 8 și 10. Faceți totalul punctelor obținute.

● Dacă ați obținut 10 puncte: sînteți foarte disciplinat(ă): disciplina și dv. alcătuiți un "tot". Trebuie să fie foarte greu să fiți găsit în culpă.

● Dacă ați obținut între 7 și 9 puncte: sînteți disciplinat(ă) și nu vă plac deloc oamenii care nu respectă un cod foarte strict vizavi de ceilalți și de ei înșiși.

● Dacă ați obținut între 3 și 6 puncte: sub anumite aspecte, respectați o disciplină destul de strictă și "îngustă", în vreme ce față de altele sînteți mult mai conciliant.

● Dacă ați obținut mai puțin de 3 puncte: cea mai mică poruncă sau constrîngere, ca și autodisciplina vă apasă enorm.

Sînteți făcut(ă) pentru a trăi singur(ă)?

Unii caută singurătatea totală, alții fug de ea. Pentru a afla cărei categorii îi aparțineți, răspundeți prin la următoarele întrebări.

1. Ați putea să vă petreceți restul zilelor pe care le mai aveți de trăit pe o insulă pustie?

DA NU

2. Vă simțiți complet deprimat(ă) dacă nu aveți nici o legătură cu ceilalți și cu lumea exterioară?

DA NU

3. Vă descurcați foarte bine singur(ă) și nu aveți nevoie de nimeni?

DA NU

4. Sînteți pentru căsătorie, respectiv pentru viața în doi?

DA NU

5. Trăiți singur(ă) pentru a putea dispune în orice moment de o totală libertate de acțiune?

DA NU

6. Credeți că după moartea partenerului

Psihotest

"celălalt" poate supraviețui fără prea mare dificultate, respectiv își poate reface viața?

DA NU

7. Luați toate deciziile importante singur(ă), fără să vă referiți la apropiații dv. sau la anturajul dv.?

DA NU

8. Căutați contactul cu mulțimea și animația în general?

DA NU

9. Vă simțiți în largul dv. în societate?

DA NU

10. Este inutil sau inconștient să traversezi Atlanticul de unul singur sau să efectuezi o excursie de unul singur pe munte?

DA NU

Cotarea și interpretarea rezultatelor

Acordați-vă un punct dacă ați răspuns

cu DA la întrebările 1, 3, 5, 6 și 7 și tot un punct dacă ați răspuns cu NU la întrebările 2, 4, 8, 9 și 10. Faceți totalul punctelor obținute.

● Dacă ați obținut 9 sau 10 puncte: sînteți făcut(ă) pentru viața solitară. Viața comunitară și convivială vă deranjează enorm.

● Dacă ați obținut între 5 și 8 puncte: vă place adesea să vă epatați singur(ă) și să tentați "trucuri", dar contactul cu anumite persoane apropiate (părinți sau prieteni) vă este de asemenea indispensabil.

● Dacă ați obținut 3 sau 4 puncte: sînteți, înainte de toate, făcut(ă) pentru a trăi alături de ceilalți. Solitudinea nu este unul dintre obiectivele dv. preferate.

● Dacă ați obținut mai puțin de 3 puncte: faptul de a trăi singur(ă) vă neliniștește și vă stresează. Aveți nevoie de ceilalți (de celălalt) și chiar și de mai mult.

Sînteți generos (generoasă)?

Răspundeți prin DA sau NU la următoarele zece întrebări și poate veți afla acest lucru.

1. Împărțiți întotdeauna ceea ce aveți cu cei mai necăjiți decît dv.?

DA NU

2. Dați de pomană oamenilor săraci care cerșesc pe stradă?

DA NU

3. Vă gîndiți mai întîi la dv. atunci cînd este vorba de bunuri materiale sau bani?

DA NU

4. Ați dat deja sume mari de bani unora care aveau nevoie, știind că nu vă vor fi înapoițați niciodată?

DA NU

5. Considerați că există valori superioare valorilor morale?

DA NU

6. Ați fi în stare să vă oferiți benevol - sau ați făcut-o deja - pentru a ajuta pe cei mai defavorizați semeni ai noștri de pe planetă?

DA NU

7. Vă ocupați în majoritatea timpului de ajutorarea, susținerea și oferirea de bunuri celor pe care viața nu i-a avantajat?

DA NU

8. Credeți că trebuie să dispui de foarte mulți bani pentru a-ți arăta generozitatea?

DA NU

9. Ați refuzat deja să dați ajutor sub pretext că nu cunoașteți persoana respectivă?

DA NU

10. Ați oferit ceva sau ați ajutat pe altcineva, știind că această persoană vă minte și dorește numai să profite de generozitatea dv.?

DA NU

Cotarea și interpretarea rezultatelor

Acordați-vă un punct dacă ați răspuns cu DA la întrebările 1, 2, 4, 6, 7 și 10 și tot un punct dacă ați răspuns cu NU la întrebările 3, 5, 8 și 9. Faceți totalul punctelor obținute.

● Dacă ați obținut 10 puncte: sînteți o

persoană foarte generoasă, care și-a fixat valorile morale mai presus de toate celelalte. Trebuie să fiți foarte fericit(ă) și în pace absolută cu dv. înșivă.

● Dacă ați obținut între 5 și 8 puncte: vă place să oferiți și să ajutați, chiar dacă aceasta implică anumite privațiuni. Dar atenție, să nu fiți considerat(ă) prea credul(ă).

● Dacă ați obținut între 2 și 4 puncte: dați rareori de pomană și de asemenea împărtășiți rar cu alții ceea ce aveți. Este oare vorba de neîncredere sau de un ego-centrism prea pronunțat?

● Dacă ați obținut mai puțin de 2 puncte: fără comentarii!

Sînteți victima nervilor dv.?

Sînteți nervoși? Vă este greu să vă stăpîniți emoțiile ori dimpotrivă? Pentru a afla acest lucru, răspundeți prin DA sau NU la următoarele întrebări.

1. La cea mai mică neînțelegere, vă ambalați pentru un da sau pentru un nu?

DA NU

2. Vă păstrați calmul în orice împrejurare, chiar în situațiile critice pentru dv.?

DA NU

3. Atunci cînd sînteți nervos (nervoasă), spuneți lucruri pe care le regretați imediat?

DA NU

4. În caz de panică generală, vă păstrați întotdeauna stăpînirea de sine?

DA NU

5. În ambuteiaje, aveți răbdare, indiferent de ceea ce se întîmplă?

DA NU

6. Ați trecut deja printr-o depresie datorată unei prea mari tensiuni nervoase?

DA NU

7. Sînteți supravegheat(ă) în mod regulat de doctor pentru excesiva dv. nervozitate?

DA NU

8. Vi s-a întîmplat să ratați un test important (un examen, o competiție sportivă, o întîlnire de afaceri) din pricina prea marii dv. nervozități?

DA NU

9. Răzburarea este un "fel de mîncare" care se consumă rece?

DA NU

10. Sînteți uneori victima unor ticuri nervoase sau convulsii?

DA NU

Cotarea și interpretarea rezultatelor

Acordați-vă un punct dacă ați răspuns cu DA la întrebările 1, 3, 6, 7, 8 și 10 și tot un punct dacă ați răspuns cu NU la întrebările 2, 4, 5 și 9. Faceți totalul punctelor obținute.

● Dacă ați obținut 10 puncte: sînteți întotdeauna victima nervilor dv. Ei controlează în totalitate comportamentul dv., fiind prezenți în toate situațiile posibile.

● Dacă ați obținut între 6 și 9 puncte: nervii vă joacă feste, în planuri diferite. Sînteți ori prea liniștit, ori prea nervos. Pe scurt, vă este foarte greu să vă stăpîniți emoțiile.

● Dacă ați obținut între 3 și 5 puncte: reușiți uneori să vă stăpîniți. Dar cunoașteți și teribile momente de agitație, în anumite împrejurări. Depinde de situație.

● Dacă ați obținut mai puțin de 3 puncte: vă stăpîniți în totalitate. Este foarte greu să vă enerveze cineva și să fiți tulburat. Nervii dv. nu sînt decît niște "elemente anatomice" ca oricare altele...

Este posibilă o etologie umană?

Reprezentând, în esență, aplicarea teoriei evoluționiste la studiul comportamentului, etologia animală, concepută de principalul său fondator Konrad Lorenz ca o etologie comparată, și-a extins, în chip firesc, sfera cercetării și asupra omului.

O primă etapă a acestei tentative o constituie compararea diferitelor modele comportamentale animale și umane cu scopul de a stabili dacă omul posedă comportamente înnăscute sau instinctive, ce forme specifice îmbracă ele, cât de persistente sînt și în ce măsură se aseamănă cu sau se deosebesc de cele întîlnite la animale.

Această etapă preliminară, deși necesară, nu este totuși suficientă pentru o veritabilă abordare etologică a omului deoarece ea conduce de obicei la o explicare fragmentară, reduționistă și zoomorfică a conduitelor umane. De aceea ea se cere a fi completată și dezvoltată prin utilizarea unei grile etologice în studiul comportamentului uman pentru a construi ipoteze de lucru testabile.

● pot fi extrapolate constatările etologiei umane de la nivelul biologic-individual la nivel socio-cultural?

● care este raportul dintre Natură și Cultură în definirea condiției umane? Are acest raport un caracter antagonist ireductibil sau este vorba de un caracter complementar? Altfel spus, este Cultura un sistem fenomenologic opus Vieții sau, dimpotrivă, este, așa cum afirma Mircea Eliade, "o prelungire a Vieții", o provocare a principiilor creatoare, care "departe de a-l despărți pe om de Natură, de a-l izola în mijlocul Cosmosului... (il) solidarizează în același timp cu Viața și Eternitatea"?

etologie umană trebuie să încerce să răspundă la următoarele întrebări fundamentale:

● în ce măsură poate contribui studiul comportamentului animal la înțelegerea unor aspecte majore ale comportamentului uman?

● există comportamente specific umane și, dacă există, în ce constau ele și ce semnificație au?

● ce rol deține determinismul biologic în organizarea și funcționarea comportamentului uman?

● ce rol revine determinismului istoric și socio-cultural în structurarea și activarea comportamentului ființei umane?

● cum interacționează cele două tipuri de determinism?

Nu se poate desigur susține că omul nu este nimic altceva decît o ființă biologică. Omul este (rămîne totuși) o ființă biologică. Cu riscul de a fi acuzați de materialism vulgar, trebuie să spunem că ființa umană creatoare de cultură materială și spirituală nu poate exista (ființa) fără a mîncă, a bea, a dormi, a se apăra, a comunica și a se reproduce. Mai mult, omul creează cultura materială nu numai, dar și în primul rînd pentru a-și satisface aceste trebuințe vitale.

Lucian Blaga caracteriza ființa umană ca unica ființă ce are o existență într-un dublu orizont: (1) orizontul lumii date și pentru conservare; (2) orizontul misterului și pentru revelare. Fie și numai pentru a studia existența omului în orizontul lumii date și pentru autoconservare, o etologie umană apare ca posibilă și necesară, deși ea poate

clarifica întrucâtva și anumite aspecte ale celui de-al doilea nivel existențial, definitoriu pentru om.

A studia omul din punct de vedere etologic înseamnă a-l plasa în cele trei dimensiuni specifice etologiei (vezi *Psihologia* nr. 4/1993): *dimensiunea filogenetică*, *dimensiunea ontogenetică* și *dimensiunea ecologică*. Altfel spus, comportamentul uman trebuie studiat ca o rezultată a săgeții timpului (concretizată prin evoluția biologică și istorică), a creșterii, dezvoltării și experienței de viață a indivizilor, a interacțiunii dintre om (individ și grup) și mediul fizic, interspecific și intraspecific (social). Toate aceste trei aspecte ar trebui să reprezinte obiectul de studiu al unei veritabile etologii umane. În realitate însă, etologia umană s-a preocupat mai ales de cercetarea comportamentelor instinctive, abordând cu predilecție comportamentul infantil și cel expresiv implicat în comunicarea nonverbală. Această restrângere a ariei cercetării se datorează, în mare măsură, unor importante limite obiective și subiective ce încorsetează demersul etologic.

O primă limită obiectivă o reprezintă **enorma variabilitate interindividuală a omului**, atât pe plan organic, cât și comportamental, variabilitate care îngreunează considerabil întocmirea etogramei umane.

În al doilea rând, la om există o întrepătrundere intimă, profundă și multiplă a adaptărilor comportamentale filogenetice și a achizițiilor dobândite ontogenetic prin **modelarea socio-culturală** cumulativă, de unde și dificultatea de a disocia aceste două componente. Respectiva limită se impune cu atât mai mult cu cât, din considerente etice, la om nu se pot efectua experiențe de privare socială, experiențe care dețin un rol esențial în etologia animală.

În fine, comportamentul uman se dovedește a fi unul dintre cele mai complexe sisteme comportamentale, dacă nu cel mai complex. În acest sens, **Konrad Lorenz** scria: "Schema de acțiune a tiparelor comportamentale instinctive sau a celor dobândite prin civilizare care formează viața socială a omului este, fără îndoială, sistemul cel mai complicat pe care-l cunoaștem. Este nevoie de un mare curaj pentru explicarea celor câteva conexiuni cauzale pe care cred că le pot decela în acest hățiș de interacțiuni...".

Lorenz era îndreptățit să vorbească de curaj deoarece, încă de la primele semne ale apariției sale, etologia umană s-a văzut violent contestată, mai ales din motive subiec-

tive care însă îmbrăcau forma unor pseudo-argumente științifice, pretins obiective. Limitele subiective, emoționale, deci inconștiente și iraționale, acționează asupra etologiei umane mult mai puternic decât cele obiective. Principala limită subiectivă provine din dificultatea subiectului de a-și analiza și evalua propriul comportament, dificultate care se extinde de la nivel de individ la nivel de specie. Cu cât cercetarea etologică se apropie de om, cu atât subiectivismul interpretării crește, factorii restrictivi emoționali acționând tot mai intens. Pe de altă parte, orgoliul uman se opune atât la nivel de individ, cât și de specie oricăror încercări de a analiza mecanismele propriului nostru comportament prin analogie cu modelele animale, pretextând că omul nu este un animal, iar cercetătorii care întreprins asemenea tentative sînt acuzați invariabil că biologizează sau animalizează ființa umană. Caracterul irațional al acestei atitudini este dovedit de obstinția cu care, de exemplu, lui Konrad Lorenz i se aduc învinuiri de acest fel. În realitate, Lorenz n-a echivalat niciodată omul cu animalul, ci numai l-a comparat, ceea ce este cu totul altceva. **Unicitatea și specificitatea ființei umane** au fost explicit afirmate de fondatorul etologiei în repetate ocazii, cum ar fi, de pildă, în următoarele rînduri:

"Metodele noastre de studiu genetic, care pornesc în mod necesar de la nivelul inferior, ne permit să discernem cu claritate domeniul propriu al omului, **desăvîrșirea etică și rațională** care n-a existat niciodată în lumea animală. Această desăvîrșire se detașează deasupra fondului comun de caractere și

capacități pe care încă și astăzi omul le împărtășește cu animalele superioare”.

Sau, altădată, Konrad Lorenz afirma:

“O cunoaștere aprofundată a comportamentului animalelor superioare nu conduce, cum se crede adesea, la subestimarea diferențelor care există între om și animal. Dimpotrivă, eu susțin că numai un bun cunoscător al comportamentului animal poate aprecia într-adevăr poziția unică pe care o ocupă omul printre ființele vii”.

Cei care-l acuză pe Lorenz de zoomorfizarea omului ori n-au citit scrierile sale, ori le-au citit, dar escamotează, probabil inconștient, adevărul.

De altfel, opoziția om-animal este relativă și trebuie privită mult mai nuanțat, căci, așa cum au arătat recente studii primatologice de teren și laborator, a plasa, să zicem, lăcusta și cimpanzeul într-o categorie opusă omului sub pretextul că atât lăcusta, cât și cimpanzeul sînt animale, înseamnă a nega fapte de domeniul evidenței. În fond, psihologia asociaționistă (reflexologică și behavioristă) și psihologia formei (Gestalt-ului) s-au bazat de asemenea pe studiiul comportamentului animal; dar situațiile experimentale în care erau puse animalele-model și speciile alese (cîini, șobolani, cimpanzei), caracterizate printr-o inteligență și o capacitate exploratorie remarcabile, favorizau manifestarea unor comportamente modificabile prin învățare, asemănătoare cu această latură a comportamentului uman. Tot atât de firesc era ca etologia, pornind de la studiul adaptărilor filogenetice existente în comportamentul natural al animalelor, să încerce a aborda comportamentul uman din această perspectivă, a programării sale filogenetice. Același Konrad Lorenz evidențiază marea discrepantă dintre uluitoarele succese deținute de om în controlul și dominarea mediului său extraspecific (fizic, vegetal, animal) și îngrijorătoarea sa incapacitate de a-și rezolva problemele intraspecifice (sociale), discrepantă pe care o considera cea mai bună dovadă indirectă că *pattern*-urile comportamentale umane sînt

determinate mai mult de factori înnăscuți decît de procese de învățare. Pentru etologie omul nu reprezintă o *tabula rasa* pe care mediul social poate scrie orice, oricum și oricînd. Omul este un sistem viu, dotat cu programe genetice ce determină nu numai caracterele morfo-anatomice, ci și *pattern*-urile comportamentale instinctive care asigură atât materia primă cu care operează condiționarea istorică socio-culturală cît și fundamentul pe care se clădește impozantul edificiu al culturii materiale și spirituale.

Nu întîmplător în ultimii ani etologia umană a stabilit numeroase contacte cu alte discipline ce studiază omul, cum ar fi psihologia, psihologia socială, psihiatria, antropologia, sociologia, semiotica, epistemologia, estetica, lingvistica și chiar teoria culturii. **Etologia umană urmărește un obiectiv comun tuturor acestor științe: cunoașterea omului; și, în acest sens, încearcă să clarifice unele aspecte ale comportamentului uman mai puțin sau deloc luate în considerare. Nu există, credem, nici un motiv rațional pentru ca aceste contacte interdisciplinare să nu se realizeze, spre folosul adevărului, al științei și al omului.** ■

Dr. Mihail COCIU

Cauze psihologice și sociale ale violenței în sport

Combaterea violenței constituie astăzi una dintre problemele cele mai importante pe care trebuie să o rezolve sportivii, antrenorii și factorii de decizie din lumea sportului. Creșterea spectaculoasă a recordurilor, asociată cu cea a interesului publicului tot mai numeros, ca efect al activității mijloacelor de informare moderne și al posibilităților economice actuale, a creat un climat general de entuziasm și, uneori, de fanatism în interiorul, ca și în afara stadioanelor. Pe de altă parte, antrenamentul epuizant determină sportivii să recurgă la practici violente sau interzise pentru a atinge performanțe de cel mai înalt nivel.

Nu mai este pentru nimeni surprinzător că sportul devine pe zi ce trece teatrul animat al tuturor formelor de violență, indiferent că acestea se adresează trupului sau spiritului. Dar, în același timp, asemenea fenomene survenite în timpul competițiilor, precum și creșterea actelor de violență în rîndul suporterilor nu pot fi atribuite sportului ca atare.

Sportul trebuie protejat astăzi și de alte forme de violență, cum este cea a folosirii substanțelor anabolizante. Mișcarea olimpică, în special, are ca misiune esențială susținerea unei campanii contra acestor violențe "ascunse", campanie bazată pe educație, publicitate și informare.

Pentru a îndeplini această sarcină într-o manieră cât mai eficientă, trebuie să revenim la motivele primare ale violenței la ființa umană, determinate de tendințele violente subconștiente și de condițiile sociale ale vieții. Fără această cunoaștere, toate măsurile care vor fi luate pentru combaterea violenței în sport riscă să fie limitate și superficiale prin caracterul lor: nu de prevenire, ci doar de apărare și corecție temporară. Prin cercetarea cauzelor profunde ale violenței am putea să înțelegem mai bine imensul serviciu pe care îl poate aduce sportul în lupta contra acestui flagel. Cauzele psihologice și sociale ale violenței în sport prezintă un anu-

mit interes pentru cei care vor să cunoască specificul violenței în sport, originea comportamentului agresiv la individ.

Cei care studiază tema violenței în sport trebuie să țină seama de faptul că astăzi societățile industriale trădează tendința de a deveni din ce în ce mai violente. Progresul tehnic și material, organizarea solidă și rațională a societății favorizează violența; astfel, criminalitatea se dezvoltă în același ritm cu progresul.

Un mare aport la clarificarea naturii și originii violenței l-a adus psihanaliza, care ne ajută să înțelegem formele multiple pe care aceasta le poate îmbrăca în toate sferile vieții individuale și colective.

Analiza freudiană, în special, propune psihologiei o prețioasă interpretare a cauzelor profunde ale violenței. Conform acesteia, violența este adînc înrădăcinată în subconștientul ființei umane ca element vital, instinctiv și primordial. Originile violenței au fost deci atribuite și identificate cu instinctul de conservare, violența fiind o tendință inevitabilă care coincide cu dorința omului de a trăi și a se afirma.

Psihanaliza interpretează violența ca decurgînd dintr-un complex de inferioritate care cere drept compensare superioritatea absolută și dominarea celuiilalt, ceea ce explică cea mai mare parte a actelor de

violență rezultate dintr-o "slăbiciune morală și fizică" (Alfred Adler).

Trebuie făcută distincția dintre agresivitatea benignă, tendință necesară și binefăcătoare, și reversul său, agresiunea. Noțiunea de agresivitate benignă și malignă este emisă de Erich Fromm. Cea "benignă", de tip defensiv, este în serviciul supraviețuirii omului și a speciei, este biologic adaptabilă și încetează o dată ce amenințarea nu mai există. Celălalt tip de agresiune, numit "malign", referitor la cruzime și voință distructivă, este propriu speciei umane și este practic inexistent la cele mai multe mamifere. Este dificil să se traseze o linie între cele două forme, dat fiind că există o interacțiune continuă între ele, pentru că omul alege mereu, din punct de vedere etic, între bine și rău.

Această distincție (se poate spune că agresivitatea precede agresiunea) a condus psihologii, moraliștii, pedagogii la o analiză mai optimistă decât cea a lui Freud. Ei au studiat agresivitatea în contextul umanismului evoluționist, fondat pe teoria evoluționistă din biologie, care crede în capacitatea individului de a-și clădi o personalitate care să permită acestuia reprimarea în mare măsură a actelor de violență.

Evoluționismul optimist este fondat pe ipoteza conform căreia instinctul de agresivitate pozitiv și creativ se transformă în forță distructivă și în final în violență, îndepărându-se de la natura sa și de la funcția originară sub influența factorilor externi, a unei proaste educații și, în final, de grija redusă acordată formării unei personalități solide, capabile să reziste tentațiilor puterii. El face distincția netă între instinctul de violență și formarea caracterului ca proces evolutiv, și este convins că educația poate împiedica transformarea oarbă a instinctului de agresivitate în agresiune sau violență.

În concepția behavioristă, un om agresiv poate fi reeducat și comportamentul său modificat într-un mediu social nonagresiv. Violența este un simplu simptom al unei stări datorate lipsei de educație și poate fi înlăturată prin voința individului de a-și făuri o nouă personalitate. Pentru evitarea violenței, partizanii acestei teorii propun o educație specială fondată pe metode psihologice aplicate din exterior fiecărui individ. Această interpretare psihologică a originilor și mecanismelor violenței nu reprezintă decât pozițiile

extreme; din afirmațiile de mai sus reținem însă distincția dintre tendințele profunde ale individului și lupta interioară a acestuia cu propriul eu.

Cauzele violenței sînt profund ancorate în viața psihică subconștientă. Dar atenția educatorilor trebuie să fie permanent îndreptată asupra gravității contradicțiilor proprii noastre existențe, care nu pot fi depășite decât printr-o luptă conștientă și permanentă împotriva influențelor exterioare făcînd apel la toate forțele psihice.

Violența individuală se manifestă într-un mediu social dat; în același timp însă violența ca fenomen social își are originea în tendințele subconștiente ale individului.

Interpretarea socială a violenței ne permite să înțelegem mai bine cauzele și formele acesteia. De aceea pentru studierea fenomenelor violenței în sport abordarea socială este utilă și formează un tot cu cea psihologică. Interpretarea socială permite evidențierea multor concluzii prin observarea sportivilor, suporterilor sau maselor de spectatori care asistă la meciuri sau la alte competiții.

Astăzi pare evident că pentru majoritatea actelor grave de violență, lăsînd la o parte pe cele dintre sportivi (ei înșiși luptînd de la o vreme împotriva acesteia), terenul de sport este oglinda tendințelor ascunse, orientate spre violență, ale societăților tehnocrate moderne.

Societatea modernă este supusă în întregime legilor concurenței dezlănțuite și pericolului dominației absolute a altuia, dominație care suprimă libertatea individuală. În același timp, are loc o schimbare a principiilor fundamentale care conduc viața socială și păstrează demnitatea umană. Asistăm la o mare răsturnare a valorilor morale, la pierderea capacității de a-l iubi și aprecia pe cel de lîngă noi. Deziluziile, decepțiile sînt profund ancorate în subconștientul celor care trăiesc în societatea de azi, societate care, deși mai sensibilă la respectul democrației și libertății, mărește presiunea asupra membrilor săi prin legile economice care o guvernează. Tînăra generație, și nu numai ea, reacționează adesea prin violență, crezînd că astfel poate depăși statutul ei social, de cele mai multe ori nemulțumitor.

Avem astfel de-a face în tribunele stadioanelor cu o categorie de tineri frustrați de condițiile sociale actuale. Sportul este pentru ei un mijloc de exprimare violentă a decep-

SPORT ȘI VIOLENȚĂ

Una dintre cele mai importante probleme cu care se confruntă sportul de performanță în ultimele decenii o constituie creșterea spectaculoasă a numărului de cazuri de agresivitate afit în interiorul terenului sportiv, cit și în afara acestuia.

Împrumutată din modelul etologic elaborat de Henri Laborit în 1979 ("L'Inhibition de l'action"), prin agresivitatea de competiție (din interiorul terenului) se pot înțelege și explica perfect comportamentele agresive observate la sportivi. Apă-

rarea teritoriului se exprimă prin strategiile ofensive sau defensive utilizate în sportul colectiv, noțiunea de proprietate în conservarea și păstrarea mingii, căutarea dominației și ierarhiilor în rolul acordat liderului, în separarea dintre dominați și dominatori și în importanța acordată recordurilor și clasamentelor de toate felurile. Dar în jocul sportiv comportamentele agresive sînt supuse unui sistem de convenții și reguli care penalizează abaterea de la normă și sancționează violența.

Dictat de aceste reguli,

comportamentul agresiv ce poate conduce la înlăturarea dominației în anumite sporturi va fi (după Schilling, 1974):

- **direct și fizic** (sporturi de luptă, rugby și hochei pe gheață),

- **ritualizat** (scrimă, baschet, volei),

- **Indirect** (gimnastică, patinaj artistic).

Se pot observa foarte clar în practicile sportive două tipuri de comportamente agresive distincte:

- prin respectarea regulamentului; acest comportament este pus în serviciul motivației și afirmării de sine

•••••
 țiilor lor. A asista la o competiție sportivă – mai mult decît a participa – este, în viziunea lor, un mod de a trăi dezorganizat, un mod de a combate și distruge modelele existente și de a protesta cu voce tare împotriva excluderii lor de la decizie.

Violența în sport, așa cum se manifestă ea, reprezintă o îndepărtare de la regulile competiției. Ea relevă o realitate profundă, care trebuie abordată global: psihologic și social.

Esențială rămîne contribuția pe care sportul o are în combaterea violenței. Pentru a-și dezvolta aptitudinile, oamenii au nevoie de ajutor. Ei contează pe ocaziile și șansele ce li se oferă pentru a-și dovedi lor înșiși că sînt capabili să facă față încercărilor și să reziste tentației de a deveni mai puternici. Este dificil să găsești forța de a nega puterea, adică de a avea curajul să fii sincer vizavi de agresivitatea naturală și de a nu comite acte de violență.

Viața sportivă comportă riscuri, căci sportul poate clădi supermenii egocentriști și siguri pe ei; dacă devin mari învingători, cred că sînt și se simt superiori altora.

A. Adler consideră totuși sportul ca fiind

prima formă de agresiune. Deviza "Citius, altius, fortius" deschide calea spre agresiune, violență și dominare. Dar ceea ce realizează sportul este că îi determină pe oameni să acționeze, să treacă probe, să-și măsoare puterile și aceasta în contextul unor discipline sportive, în cadrul anumitor regulamente. În competiție, sportivul trebuie să utilizeze maximum de putere și combativitate, să transforme dorința de victorie într-un exemplu de emulație pașnică.

Ei ilustrează în vîzul tuturor modul în care puterea stabilește legături pașnice și atenuază discordia pe care ura o sapă între indivizi și state.

Lumea sportului ne demonstrează că agresivitatea poate deveni element pozitiv, competiția sportivă permițînd oamenilor să se orienteze spre cooperare în toate domeniile vieții, suprimînd aspectele negative ale violenței. ■

Monica SASU,
preparator universitar,
A.N.E.F.S. – București

prin modalități de acțiune sportivă socialmente acceptate;

- care încalcă regulamentul, fiind consecința unor frustrări și vizînd distrugerea adversarului prin agresiune (Missoum, 1985).

Spre deosebire de agresivitatea din teren, subsumată unor reguli dinainte cunoscute, în afara terenului de joc violența a avut de-a lungul timpului forme și consecințe deosebit de grave. Doar primele două luni ale anului 1995 au adus cîteva cazuri soldate cu morți și răniți. Și în acest caz noțiunea etologică de teritoriu joacă un rol fundamental. Procesele de identificare obișnuite se operează între jucători, public și localitate și construiesc o entitate autonomă care își apără teritoriul și se străduiesc să-și conserve controlul. Acest fenomen al agresiunii colective, manifestat prin violențe

verbale sau fizice adresate adversarilor din tribună sau din teren, se poate explica prin acțiunea unor indivizi supuși frustrărilor sau mecanismelor de excludere (șomaj, delincvență, extremism). Agresorii, denumiți frecvent "hooligans", după numele dat lor în Anglia - țara mamă a fotbalului și a violenței legată de el -, poartă o uniformă distinctivă și sînt cei care organizează atacul și apărarea în fața adversarilor. Se poate vorbi deci de două competiții paralele - a sportivilor și a suporterilor. Cercetările poliției engleze după incidentele meciului Irlanda-Anglia au arătat că un grup de suporterți englezi se întîlneau înainte de fiecare meci al echipei naționale într-un bar, unde un lider le prezenta strategiile galeriei. Apărîndu-și violent teritoriul, "hooligans" își lărgesc zona de influență, tinzînd să-și impună superi-

oritatea fizică asupra adversarului.

Un mare semnal de alarmă a fost tras în momentul în care cele două terenuri (al sportivilor și al spectatorilor) au interferat, conducînd la un caz extrem de grav în sport, și anume agresarea unui spectator de către un sportiv. Pentru a justifica acțiunea lui Cantona se pot găsi suficiente explicații psihologice, dar cea mai importantă problemă rămîne cadrul în care a apărut acest incident: tensiunea exacerbată de pe teren, dată de mizele materiale puse în joc, și un public aflat încontinuu la limita violenței colective, într-un cuvînt, degradarea continuă a ideii de sport ca mijloc de relaxare și nu ca industrie. ■

*Ana Maria PETRESCU,
studentă,
Universitatea București*

Poștă par avion

„Survolid“ acest labirint alcătuit din timbre, găsiți drumul de la timbrul cu portretul Mariane (simbolul Franței) - aflat în marginea din stînga - la cel ce o reprezintă pe regina Elisabeta a Angliei - aflat în marginea din dreapta. Puteți trece de la un timbru la altul, oricît de departe s-ar afla, indiferent de țara din care provin sau de valoarea lor. Nu trebuie să vă preocupe unitatea monetară - puteți trece de la 5 lire la 5 zloți sau de la 6 lei la 8 franci belgieni - și nici alte cifre: ștampilă, dată etc. Ca toate labirinturile, și acesta are piste false și impasuri. Succes!

Rezolvarea la pagina 25.

